

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 49.

Onsdagen den 25 april, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Herr vice talmannen anmälde till fortsatt behandling lagutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om barn utom äktenskap m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

*Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.*

Punkten A).

Förslaget till lag om äktenskaplig börd.

Godkändes.

Förslaget till lag om adoption.

1—4 §§.

Godkändes.

För 5 § hade Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

5 §.

Utan eget samtycke må den, som fyllt tolv år, ej adopteras.

Enligt utskottets förslag skulle paragrafen lyda sålunda:

5 §.

Utan eget samtycke må den, som fyllt femton år, ej adopteras.

Uti en vid denna paragraf fogad reservation hade herrar *Alexanderson* och *Pettersson* i Södertälje yrkat, att paragrafen måtte godkännas i dess lydelse enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 49.

Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)

Sedan paragrafen föredragits, yttrade:

Herr Pettersson i Södertälje: Vid denna paragraf har jag jämte en del andra ledamöter av utskottet anmält reservation. Vi kunna denna gång till stöd för vår reservation åberopa auktoriteten av en enhällig lagberedning. Lagberedningen har nämligen uttalat den meningen, att då det gäller adoption av barn — och det är väl det fall för vilket lagen i framtiden kommer att mest vinna tillämpning — så är det av vikt, att förhållandet mellan adoptivbarnet och adoptivföräldrarna blir det bästa möjliga. För att nå det syftet är det önskvärt, att icke adoption sker mot barnets bestämt uttalade önskan. Då uppstår den frågan: vilken ålder bör barnet ha uppnått, för att man skall taga hänsyn till dess vilja? Lagberedningen har efter övervägande av de olika möjligheter som kunna tänkas, stannat vid att föreslå 12 års ålder. Utskottet har emellertid icke accepterat den ståndpunkten, utan utskottet har velat höja minimiåldern till 15 år.

Såvida jag kan se, finnas övervägande skäl att biträda lagberedningens ståndpunkt, vilket också Kungl. Maj:t gjort. Utskottet talar om att det skulle vara förenat med svårigheter att inhämta barnets medgivande. Jag kan ej förstå, att det i praktiken skulle komma att ställa sig svart. Ett 12 års barn, som ej är idiot, kan väl lämna svar på frågor, som man ställer till det, så att man kan göra sig underrättad om dess önskan.

Jag ber således, herr vice talman, att vid denna paragraf få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr Petersson i Lidingö villastad: Herr talman! Först och främst vill jag, när min ärade granne till höger åberopade reservationen i utskottet, säga att denna reservation är avgiven av allenast två ledamöter, d. v. s. av herr Alexanderson och honom själv. Övriga ledamöter i utskottet ha varit ense om lämpligheten att i detta fall höja åldersgränsen från 12 till 15 år, och det förefaller mig, att de skäl, som utskottet härför anfört, äro så tungt vägande, att de borde kunna påräkna beaktande.

Det är väl så i alla fall, att ett barn vid 12 års ålder sällan nått den utveckling och den självständighet i omdöme, som man otvivelaktigt bör krävas för att åt barnets utan motiv uttalade vilja ge en så kraftig verkan, som den att hindra ifrågasatt adoption. Det är ju på annat sätt sörjt för att frågan om adoption skall underkastas noggrann och saklig prövning. I § 6, som vi framdeles komma till, stadgas att adoption icke får ske utan föräldrarnas samtycke, och de äro väl i regel mera kompetenta än barnet att bedöma, huruvida det är med barnets sanna och verkliga intresse förenat, att adoption äger rum eller icke. Enligt 9 § skall rätten infordra yttrande från barnavårdsnämnd och införskaffa annan erforderlig utredning. Förmyndare skall också höras om sådan är förordnad. Först efter allt detta och med hänsyn till alla därvid framkomna omständigheter skall rätten bedöma om adoption må äga rum.

Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)

Vidare torde det vara ganska svårt att säga, på vad sätt ett 12 års barns samtycke till eller avslag på ifrågasatt adoption skall kunna erhållas på sådant sätt, att det utgör ett vederhäftigt uttryck för barnets vilja. Kallas barnet inför domstol och tillspörjes där, kan det lätt bli förvirrat och giva svar som ej innefattar dess verkliga mening. Skickas andra personer att fråga barnet, kommer kanske barnets svar att bero på, hur frågan framställles och om den sak varom fråga är så framställles för barnet att det verkligen förstår det. Med andra ord det finnes sällan möjlighet att erhålla ett uttalande som kan anses innefatta ett tillförlitligt uttryck för barnets verkliga önskan och vilja.

Vi ha därför ansett, att i detta fall som i så många andra, när det gäller omyndig persons handlingsfrihet, åldern bör sättas till 15 år. Jag tror det vore synnerligen välbetänt, om kammaren bifölle utskottets förslag i den delen.

Herr Pettersson i Södertälje: Jag kan icke medgiva, att lagutskottets ordförande har rätt i vad han nyss sagt. Först och främst har han hänvisat till att man alltid kan inhämta barnets föräldrars samtycke till adoptionen. Beträffande den saken må det erinras, att det kan hända, att föräldrarna hava vissa bevekelsegrunder till adoption, som icke objektivt sett, böra respekteras. Och vidare är det ju möjligt, att båda föräldrarna äro döda och då kan man icke höra dem.

Det må visserligen vara sant, att ett 12 års barn icke alltid kan på ett fullt objektivt och förnuftigt sätt bedöma en sådan handling som adoptionen. Men barnet kan dock veta, om det känner en instinktiv motvilja mot de personer, som skulle bli adoptionsföräldrar. Och känner barnet en sådan motvilja, så tror jag, att det både för barnets egen del och för föräldrarnas är önskvärt, att adoption icke kommer till stånd.

Så säger lagutskottets ordförande vidare, att, om man kallar barnet till domstol, så kan barnet bli förskrämt, och man får då icke klarhet om vad det egentligen vill. Jag inser emellertid icke, varför det skall vara nödvändigt att kalla barnet inför domstol. Lagen innehåller, att förmyndaren skall höras, och det bör vara lätt för honom att dessförinnan undersöka, hur barnet ställer sig till den ifrågasatta adoptionen. Inför förmyndaren är väl barnet icke så förskräckt, att det icke kan på ett pålitligt sätt ge sin vilja tillkänna.

Jag vidhåller således mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr vice talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på godkännande av det förslag till lydelse av nämnda paragraf, som framställts av Kungl. Maj:t; och förklarade herr vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl av herr Petersson i Lidingö villastad, i anledning

Ang. lag om barn utom äktenskap m. m.
(Forts.) varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren i fråga om 5 § i förevarande förslag till lag om adoption godkänner den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen av nämnda §, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt lagutskottets förslag till lydelse av §:en.

Omröstningen utföll med 81 ja mot 55 nej; och hade kammaren alltså godkänt paragrafen i dess av Kungl. Maj:t föreslagna lydelse.

6—11 §§.

Godkändes.

12 §.

Kungl. Maj:t hade föreslagit, att paragrafens andra stycke skulle erhålla denna lydelse:

Vad i 2 kap. 2 § av lagen om äktenskaps ingående och upplösning sägs om föräldrars samtycke till barns äktenskap skall i fråga om adoptivbarn i stället tillämpas å adoptanten, *och vare äktenskap mellan adoptant och adoptivbarn ej tillåtet utan samtycke av särskild förmyndare eller giftoman, efter ty i samma lagrum är stadgat.*

Enligt utskottets förslag skulle ifrågavarande stycke lyda sålunda:

Vad i 2 kap. 2 § av lagen om äktenskaps ingående och upplösning sägs om föräldrars samtycke till barns äktenskap skall i fråga om adoptivbarn i stället tillämpas å adoptanten.

Paragrafen föredrogs, varefter

Herr Kaijser yttrade: Herr vice talman, mina herrar! Det kan synas märkvärdigt, att jag uppträder mot ett enigt lagutskott, men då jag i stället ansluter mig till Kungl. Maj:t, är jag i gott sällskap i alla fall.

Det står i slutet av andra stycket i Kungl. Maj:ts förslag: »och vare äktenskap mellan adoptant och adoptivbarn ej tillåtet utan samtycke av särskild förmyndare eller giftoman, efter ty i samma lagrum är stadgat.» Denna bestämmelse har utskottet ansett böra utgå. Vidare heter det i 24 § enligt Kungl. Maj:ts förslag:

»Inga adoptant och adoptivbarn äktenskap med varandra, skall adoptivförhållandet anses hävt.» I stället för detta stadgande vill utskottet ha infört i 2 kap. i lagen om äktenskaps ingående och upplösning en 12 §, så lydande: »Mellan adoptant och adoptivbarn må ej äktenskap ingås, så länge adoptivförhållandet består.»

Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)

Förhölle det sig så, som enligt en del utländska lagar lär vara fallet, att aldrig äktenskap mellan adoptant och adoptivbarn får äga rum, vore icke något att säga om saken. Men då såväl Kungl. Maj:t som lagutskottet framhåller, att äktenskap kan ingås mellan adoptant och f. d. adoptivbarn, måste jag säga att enligt mitt förmenande Kungl. Maj:ts förslag uti nu ifrågavarande del är bättre. För att enligt lagutskottets förslag en adoptivfar skall få gifta sig med sin adoptivdotter fordras, att adoptivförhållandet är upphävt. Detta kan ske på tre olika sätt, antingen så, att adoptivbarnet förgår sig mot adoptivföräldrarna, eller ock så att adoptivfadern eller adoptivmodern förgår sig mot adoptivbarnet. Är det fråga om giftermål mellan adoptivfar och adoptivdotter, är det emellertid icke sannolikt, att något av dessa två alternativ föreligger, utan att i stället 19 § äger tillämpning, vari det heter: »Adoptivförhållande varde efter ansökan hävt av rätten, när adoptanten och adoptivbarnet äro ense därom». Det står emellertid vidare i denna paragraf: »Den, som är omyndig förklarad, skall hava förmyndarens samtycke till överenskommelsen. Är adoptivbarnet på grund av sin ålder omyndigt, må hävandet enligt denna paragraf ej äga rum.»

Uppenbarligen kan enligt Kungl. Maj:ts förslag adoptivfader gifta sig med sin adoptivdotter, när hon fyllt 18 år eller natt samma ålder, då kvinnor i allmänhet ha rätt att gifta sig, under det att enligt lagutskottets förslag en adoptivfar icke kan gifta sig med sin adoptivdotter, förrän hon fyllt 21 år. Det må vara hänt, ty detta är icke så märkvärdigt, men då det ej finnes något, som hindrar, att en adoptivfar förlovar sig med sin adoptivdotter, innan hon är 21 år blir förhållandet ett annat. Vi veta ju, att på landet förhållandet mellan förlovade på många håll är ungefär som mellan gifta. På det sättet kan det bli utom äktenskapet födda barn, vilket man ju så vitt möjligt i lagstiftningsväg söker undvika. Men detta är icke det värsta. Om sådant inträffar, blir adoptivfadern dömd till straffarbete i 6 månader å 2 år enligt strafflagen 18 kap. 6 §, som handlar om otukt. Detta senare tycker jag är svårt, och därför anser jag Kungl. Maj:ts förslag vara bättre än lagutskottets, och jag yrkar för den skull bifall till Kungl. Maj:ts förslag, vilket sålunda innebär, att senare delen av andra stycket i 12 § måtte stå kvar, att likaledes 24 § måtte bibehållas, och att den bestämmelse, som lagutskottet föreslagit i 2 kap. 12 § i lagen om äktenskaps ingående och upplösning måtte utgå.

Härpå anförde

Herr Persson i Norrköping: Föregående ärade talare har ju lämnat en korrekt redogörelse för denna fråga, men han har förbisett

Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)

en sak, nämligen att den ändring, som här föreslagits, står i viss överensstämmelse med bestämmelserna i den nyligen antagna äktenskapslagen. Man vill i de här ifrågavarande fallen söka hålla, om jag så får uttrycka mig, kärleksförhållandet borta mellan adoptivdotter och adoptivfar, och man vill icke på något sätt genom lagstiftningen uppmuntra eller tillåta ett dylikt förhållande, som skulle kunna i vissa fall bli av störande och stötande natur, varjämte det väl bleve adoptivdottern, som finge den svåraste ställningen, i det hon kunde utsättas för påtryckning i ena eller andra avseendet. Därför är det, som utskottet vidtagit vissa ändringar i lagförslaget, och de farhågor, som föregående talare uttalade, torde väl näppeligen vara mera befogade här än i fråga om äktenskapslagen, vars bestämmelser legat till grund för utskottets uppfattning i denna fråga. Det är därför, herr vice talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag, och jag tror icke, att de vådor, som av den föregående talaren upprullats, äro av den art, att vi ha orsak att ensamt taga hänsyn till dem.

Herr Kaijser: Föregående talare har sagt, att man vill genom nu förevarande lagbestämmelser hålla kärleksförhållandet mellan adoptivfar och adoptivdotter borta. Jag tror icke, att detta kan ske genom lag. Bäst är om det är borta, men skulle ett sådant kärleksförhållande uppkomma, skall det ej bestraffas med straffarbete på 6 månader eller ända till 2 år. Det är detta, som jag ej kan vara med om och därför vidhåller jag mitt yrkande, vilket är detsamma som Kungl. Maj:ts hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr vice talmannen propositioner först på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf samt vidare på godkännande av det förslag till paragrafens avfattning, som framstälts av Kungl. Maj:t; och fann herr vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner lagutskottets förslag till lydelse av 12 § i förevarande förslag till lag om adoption, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av nämnda §.

Voteringen utvisade 80 ja, men 88 nej, vadan kammaren godkänt Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av nämnda paragraf.

13 och 14 §§.

Godkändes.

15 §.

Utskottet hade i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse av paragrafen:

15 §.

Ej må adoptant genom testamente bortgiva eller annorledes förordna om mera än hälften av vad enligt 14 § tillkommer adoptivbarn eller dess bröstarvinge. Dock skall vad i lag är stadgat om giltigheten av testamente, varigenom bröstarvinges laglott belastas, äga motsvarande tillämpning i fråga om testamente, däri till beredande av understöd åt barn eller adoptivbarn förordnas om mera än nyss är sagt; njute ock adoptivbarn samma rätt till understöd av egendom, vilken av adoptant är i testamente bortgiven, som enligt lag tillkommer testamentsgivarens barn.

Vid paragrafen var emellertid fogad reservation av herrar *Petersson* i Lidingö villastad, *Rogberg*, greve *Spens*, *Permansson* och *Fant*, som ansett att paragrafen bort tillstyrkas i följande lydelse:

15 §.

Ej må adoptant genom testamente bortgiva eller annorledes förordna om mera av vad enligt 14 § tillkommer adoptivbarn än att barnet erhåller medel till nöjaktig efter adoptantens villkor och barnets anlag lämpad uppfostran och utbildning. Dock skall vad i lag är stadgat om giltigheten av testamente, varigenom bröstarvinges laglott belastas, äga motsvarande tillämpning i fråga om testamente, däri till beredande av understöd åt barn eller adoptivbarn förordnas om mera än nyss är sagt; njute ock adoptivbarn samma rätt till understöd av egendom, vilken av adoptant är i testamente bortgiven, som enligt lag tillkommer testamentsgivarens barn.

Efter föredragning av paragrafen yttrade

Herr *Petersson* i Lidingö villastad: Herr talman, mina herrar! Vi stå nu vid 15 § av förslaget om adoption. Vid den paragrafen har jag och några andra, med mig liktänkande, ansett oss böra foga en reservation, som i viss mån innehåller något annat än vad Kungl. Maj:ts av lagutskottet tillstyrkta förslag innehåller. Det är fråga om arv efter adoptant. Kungl. Maj:ts förslag utgår därifrån, att ett adoptivbarn skall ha samma rätt till arv efter sin adoptivfader eller adoptivmoder, som ett äkta barn har till arv efter sin far eller mor. Och därutinnan äro vi reservanter ense med förslaget. Men så gäller det den s. k. laglotten. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall adoptivbarnet ha en viss laglott ovillkorligt och med samma rätt, som ett inom äktenskapet fött barn

Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)

har till laglott. Nu ha vi varit ganska intresserade för att denna lag om adoption icke skall bli allenast en lag på papperet utan även komma till användning i verkligheten. Vi ha befarat — och denna farhåga har för mig bekräftats av personer tillhörande advokatstandet som äro väl bekanta med hithörande förhållanden — att lagens bestämmelse om en ovillkorlig laglott för adoptivbarn så bestämd, som i förslaget skett, skall väcka betänkligheten hos den som tänker, att adoptera ett barn. Särskilt kunde detta bli händelsen, då det är fråga om att adoptera ett barn i mycket unga år, då adoptanten således ännu icke vet, hur det barnet kan komma att utveckla sig, om det möjligen i en framtid kan göra honom sorg i stället för att bereda honom glädje. Enligt vad lagberedningen upplyser i sitt betänkande, har det i de utländska lagstiftningarna ansetts nödvändigt att vid adoption möjliggöra för adoptanten att i förväg på ett eller annat sätt reglera barnets rätt till arv. Så har, enligt vad där sägs, i tysk och schweizisk rätt medgivits att vid själva adoptionsbeslutet må träffas bestämmelser, varigenom adoptivbarnets arvsrätt inskränkes eller alldeles uteslutes, och liknande stadganden finnas även i andra lagstiftningar. Nu vill jag säga, att om det förevarande förslaget innehållit någon likartad bestämmelse, så skulle jag icke gjort någon invändning mot dess stadgande i nu förevarande punkt. Men det gör icke förslaget, utan det stadgar laglotten alldeles ovillkorlig. Det bör därför enligt vår uppfattning på ett eller annat sätt sökas ett remedium, som kan avhjälpa den brist, förslaget därutinnan lider av. Det har därvid synts oss från adoptivbarnets synpunkt sett vara en dess rätt och intresse fullt tillgodo-seende lösning, om man i lagen tillförsäkrar adoptivbarnet icke en viss kvotdel, en viss bestämd andel av den förmögenhet, som adoptanten möjligen kan lämna efter sig, utan i stället så mycket därav, att barnet därmed kan uppfostras och utbildas i enlighet med adoptantens villkor, d. v. s. att barnet beredes möjlighet att fortfarande bibehålla sig inom den sociala miljö, i vilken det genom adoptionen blivit försatt. Med andra ord, man utgår ifrån . . . Ja, mina herrar, jag orkar icke tala så högt, att jag kan överrösta det livliga samtalet i kammaren, och jag får därför vördsamt anhålla, att kammarens ledamöter ville vara så vänliga och låta dem av kammarens ledamöter, som önska höra vad jag har att säga, få tillfälle därtill. — Därför ha vi, som sagt, ansett, att man fullt rimligt och resonligt tillmötesgår adoptivbarnets befogade anspråk, om man i lagen tillförsäkrar det en sådan del av adoptantens efterlämnade förmögenhet, att barnet därigenom sättes i tillfälle att erhålla sin utbildning, så att det kan sörga för sig självt och därvid bibehålla den sociala ställning i vilken det blivit försatt. Genom en sådan anordning skulle man möjliggöra för adoptanten att i händelse adoptionen misslyckades, i händelse adoptivbarnet skulle visa sig mindervärdigt, han visserligen får ge det uppfostran och utbildning till dess det kan reda sig självt, men icke är ovillkorligen bunden att till detsamma lämna en viss

del av sin efterlämnade förmögenhet, adoptanten skulle i övrigt hava testationsfrihet. Detta skulle ersätta vad som enligt utländsk lagstiftning möjliggöres genom där stadgade förbehåll och villkor, till vilka man som förut nämnts icke har någon motsvarighet i den föreslagna svenska lagstiftningen.

*Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)*

Jag vet mycket väl, att den invändningen häremot göres, att adoptivförhållandet därigenom skulle bli lösliigare. Denna och övriga invändningar ha vi reservanter tagit i betraktande och därvid ha vi ansett övervägande skäl tala för att någon förändring i angiven riktning bör göras. Jag kan härvid hänvisa till uttalanden av åtskilliga praktiserande jurister i Stockholm med stor erfarenhet, vilka ansett önskvärt, att en sådan förändring skedde. Därför ha vi velat föreslå, att den ovillkorliga rätt till laglott, som förslaget upptager, utbytes mot en rätt att ur adoptantens efterlämnade förmögenhet ovillkorligen utbekomma så mycket, som erfordras för barnets uppfostran och utbildning med hänsyn till de förhållanden, vari det genom adoptionen blivit försatt. Det är min livliga tro, att en förändring i denna riktning skulle inverka välgörande på många blivande adoptivföräldrars beslut, då det blir fråga om att adoptera späda barn.

På dessa skäl är vår reservation grundad, och jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Herr Rehn: Herr talman! Då jag har deltagit i utskottets behandling av den föreliggande adoptionslagen, ber jag att få säga några ord i denna punkt.

Frågan är här, om adoptivbarn skola genom lag tillerkännas någon del av adoptantens kvarlåtenskap. Visserligen är det sant, att de äga samma arvsrätt som andra barn enligt den nyss antagna 14 §, men denna arvsrätt skulle kunna göras fullständigt illusorisk, ifall reservationen bleve lag, ty den innebär, att adoptanten, adoptivföräldrarna skulle genom testamente kunna fritt förfoga över hela sin kvarlåtenskap med undantag endast för vad som kan anses erforderligt för barnets uppfostran och dylikt.

Från reservanternas sida har inom utskottet liksom också här av utskottets ärade ordförande framhållits farhågor för, att bestämelsen om adoptivbarnens laglott skulle verka i den riktning, att personer, som annars vore benägna att adoptera, skulle komma att avhålla sig därför. För min del tror jag icke, att denna farhåga i verkligheten skall komma att visa sig grundad, och även om så skulle vara i ett och annat fall, anser jag dock, att detta icke bör få tillmätas så stor betydelse.

Det kan ju tyckas, som om det vore väl mycket begärt att en person, som adopterar ett barn i späd ålder, innan han ännu har någon kännedom om barnets anlag och egenskaper i övrigt för karaktärsutvecklingen o. s. v., skall genom lagen vara förpliktad låta detta barn få utkomma en del av de ägodelar, som han vid sin död efterlämnar. Det kan ju misslyckas med barnets uppfostran, säger utskottets ärade ordförande, barnet kan komma

Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)

att icke alls göra sig förtjänt av denna rätt. Det kan också finnas andra närstående, som vida mera kunna vara förtjänta därav. Ja visst, det kan misslyckas, men den risken följer nog med all barnuppfostran, och den lär sannerligen icke kännas lättare, om det gäller ens egna barn. Men icke får man för den skull göra barnen arvlösa. Man torde väl också kunna säga, att skulden för en misslyckad barnuppfostran nog i de flesta fall är minst lika mycket föräldrarnas, uppfostrarens, som barnets.

Meningen med hela adoptionsinstitutet är ju att i möjligaste mån söka få till stånd ett verkligt föräldra- och barnaförhållande mellan adoptanten och adoptivbarnet. Men om de tilltänkta adoptivföräldrarna känna sig obenägna eller rygga tillbaka därför att de veta, att barnet har en i lag bestämd rätt att få bekomma någon del av den egendom, som de vid sin död efterlämna, så synes det mig, att det kan vara goda skäl för att adoption icke kommer till stånd eller att den åtminstone uppskjutes, så att vederbörande få mera noggrant överväga saken. Så länge ett sådant hinder får göra sig gällande, saknas enligt min uppfattning den nödvändigaste förutsättningen för att ett gott och lyckligt förhållande verkligen skall kunna förväntas, nämligen den föräldrakärlek, som i barnets välgång ser den bästa lönen för sitt arbete och som därför också sätter barnets sanna väl som ett av sitt förnämsta livsmål.

Här är icke alls fråga om, att adoptivbarnens rätt skall på något sätt inkräkta på bröstarvingarnas laglott, den kommer att kvarstå fortfarande alldeles oförminskad. Man vill endast förhindra, att adoptanten av någon anledning, som kanske ibland kunde vara endast en tillfällig nyck, skulle kunna göra adoptivbarnet helt och hållet arvlöst. Om en person exempelvis har ett adoptivbarn och ett eget barn, och han äger en förmogenhet på låt oss säga 2,000 kronor, så har det egna barnet därav 1,000 kronor såsom sin laglott, det kan vidare genom testamente tilldelas hälften av återstoden, d. v. s. 500 kronor, men de övriga 500 kronorna utgöra enligt förslaget adoptivbarnets laglott, som icke med laga verkan kan borttestamenteras; det må väl icke vara mer än rätt, synes det mig.

Jag vill se saken på det sättet, att då det har kunnat anses nödvändigt att genom lag tillförsäkra egna barn en viss del av föräldrarnas kvarlåtenskap, alldeles oberoende av hur det lyckas eller misslyckas med deras uppfostran, så bör det vara så mycket mera angeläget, då det gäller adoptivbarn, ty här saknas just det naturliga föreningsband, som finnes mellan föräldrar och egna livsarvingar.

Jag tror, att det skulle vara allt annat än lyckligt, om man här skulle införa en sådan principiell olikhet mellan dessa barn. Det skulle komma att leda till, att en del adoptivbarn skulle kunna göras till några slags försöksobjekt, som man i detta avseende kunde behandla alldeles efter godtycke. Det tror jag icke vore lyckligt, då lagen annars så bestämt, så kategoriskt förbju-

der, i allmänhet åtminstone, att genom testamente träda bröst-arvingarnas laglott för nära.

Det är på dessa skäl jag inom utskottet har anslutit mig till Kungl. Maj:ts förslag och som jag nu också, herr talman, ber att få yrka bifall till detsamma.

*Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)*

Herr talmannen, som under herr Rehns anförande inträtt och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, lämnade nu ordet till

Herr Persson i Norrköping, som yttrade: Herr talman! Utöver vad den föregående talaren sagt, vilket allt jag instämmer uti, vill jag nämna, att utskottet på ett annat sätt delvis gått de önsknings till mötes, som herr Petersson i Lidingö villastad och hans medreservanter uttryckt, och vilket kommer till synes i 17 §, där vi ha föreslagit ett nytt första stycke, varigenom man har velat fastställa, att, där barnet är adopterat av makar och en av dem lever efter, denne samt eljest adoptantens bröstarvingar skola äga företrädesrätt att arva barnet till så stor del av kvarlåtenskapen, som i värde motsvarar vad barnet bekommit efter adoptanten. Salunda, i det fall att adoptanten är död och har lämnat arv till adoptivbarnet och adoptivbarnet så dör, så går den del av arvet, som adoptivbarnet har fått, tillbaka till den efterlevande maken i adoptivfamiljen. Enligt den ursprungliga lydelse av förslaget, som förelåg, skulle adoptivbarnets arvingar arva det hela, men enligt den bestämmelse, som här gjorts, återgår den del, det fått i arv efter adoptanten. Genom att på så sätt gå till mötes önskemålen i dessa ekonomiska ting har utskottet ansett, att det gått så långt, det kan göra utan att äventyra den likställighet mellan adoptivbarnet och andra barn, som man velat söka bevara i enlighet med det förslag, lagberedningen och Kungl. Maj:t framlagt. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i denna 15 §.

Vidare anförde

Herr Petersson i Lidingö villastad: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke upptaga tiden synnerligen länge. Jag vill endast göra en replik med anledning därav att herr Persson i Norrköping ansåg, att det av mig framförda önskemålet i viss mån tillgodosetts genom ändringen i 17 §. Det är ett helt annat förhållande, som där reglerar. Där gäller det, vem som skall taga arv efter adoptivbarnet. Vi ha i utskottet varit ense om, att det härutinnan vore nödvändigt företaga en jämkning i Kungl. Maj:ts förslag, så att om adoptivbarnet, sedan det tagit arv efter adoptivfader eller moder, dör, utan att lämna efter sig bröstarvingar, icke såsom Kungl. Maj:t föreslagit adoptivbarnets hela kvarlåtenskap skall gå till dess naturliga arvingar, utan att till den kvarlevande av

Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)

adoptivföräldrarna eller till dessas bröstarvingar skall återgå så mycket som ärvts från dem.

Det är ju gott och väl. att den synpunkten blivit tillgodosedd. Men med det förslag, till ändring i 15 § som jag framställt, avses något helt annat, nämligen att adoptivbarnet ej skall ha ovillkorlig rätt att som sin laglott uttaga viss kvotdel av adoptantens kvarlåtenskap. Om en sådan rätt finnes varder givetvis också laglotten uttagen, och över den förfogar adoptivbarnet som över annan sin egendom exempelvis genom gåva eller testamente. Sker ett sådant förfogande är därmed ock samma egendom definitivt från- händ adoptantens laga arvingar och häri gör 17 § ingen ändring. 17 § kommer i tillämpning allenast då adoptivbarnet dött utan att efterlämna bröstarvingar och utan att hava borttestamenterat eller annorledes förfogat över den egendom det kan hava ärvt efter adoptanten.

För mitt ändringsförslag i 15 § fick jag verkligen mera understöd av herr Rehn, trots det slut han kom till, än jag egentligen vågat hoppas. Han talade nämligen om, att det vore svårt att bestämma sig för att taga ett adoptivbarn såsom litet, innan man ännu visste hur det skulle komma att utveckla sig. Man borde därför — menade han — vänta tills barnet blivit vuxet och se, huru det artade sig. Ja, mina herrar, just där är den ömtåliga punkten, ty det är ju önskvärt, att adoption sker, medan barnet är litet, såvitt möjligt i späda år, så att det får bästa möjliga tillfälle att växa sig in i den krets, dit det kommer. Om då denna bestäm- melse, mot vilken jag redan i förra anförandet vände mig, är ett hinder för sådant, som jag tror att den är, vore det lyckligt för adoptivförhållandet som sådant, om det kunde bliva en ändring i den riktning, jag tillåtit mig föreslå.

Jag skall icke uppehålla tiden längre; det tjänar ingenting till. Jag vill inskränka mig till att vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Persson i Norrköping: Ja, men med herr Peterssons och reservanternas tankegång blir ju adoptionsförhållandet icke mycket starkare än det förhållande, som enligt den förut behandlade lagen skall gälla beträffande underhållsskyldighet till utom äktenskap födda barn. Det bleve då icke fråga om någonting annat än att adoptivbarnen blott skulle ha så mycket, att de kunna uppfostras »efter adoptivföräldrarnas villkor och lägenhet». Det är ungefär samma uttryck, som återfinnes i 5 §, i vad det gäller underhålls- skyldighet, och därmed slut. Sedan beror resten på adoptantens goda vilja, om han vill tillgodose adoptivbarnet härutinnan. Jag tycker ej, att man, om man vill skapa ett adoptivförhållande skall göra det så lösligt, och jag tror icke, att denna arvsrätt, som icke skall inkräkta på andra, inom äktenskapet födda barns laglott, kommer att avskräcka ifrån adoption. Man får icke tänka sig att adoptionen tas så där lösligt. Det är ingenting, som hindrar, att man och hustru taga upp ett barn och uppfostra det, till en början

utan att adoptera det, och i de flesta fall lär det vara så, att de vänta med adoption ända tills de se, huru detta barn artar sig. Och först då, när ställningen blivit sådan, att de starkt fäst sig vid barnet, vill man försäkra sig om att behålla detta barn och låter adoption komma till stånd för att trygga barnet hos sig, så att icke modern eller någon annan kan taga tillbaka, såsom fallet nu är. Då är det också alldeles i sin ordning, att detta barn bör i ekonomiskt avseende jämsställas med andra barn. Så långt detta lagförslag föreskriver, uppstår därmed det mest naturliga förhållande, man kan begära av en adoption, och vilket naturliga förhållande för adoption man icke bör försöka rubba.

*Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)*

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på godkännande av nämnda paragraf i den lydelse, som föreslagits i den vid paragrafen fogade reservationen, blev utskottets förslag till paragrafens avfattning av kammaren godkänd.

16—23 §§.

Godkändes.

De uti Kungl. Maj:ts förslag med 24 och 25 betecknade paragrafer voro av följande lydelse:

24 §.

Ingå adoptant och adoptivbarn äktenskap med varandra, skall adoptivförhållandet anses hävt.

25 §.

Häves adoptivförhållande, upphöre all verkan av adoptionen. Adoptivbarnet förlorar det genom adoptionen förvärvade namnet, med mindre rätten tillåter att det behålles.

Utskottet, som ansett, att 24 § i Kungl. Maj:ts förslag borde utgå, hade i sitt förslag såsom 24 § upptagit ett stadgande av enahanda avfattning, som givits åt 25 § i Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan 24 § i utskottets lagförslag föredragits, yttrade

Herr Kaijser: Herr talman, mina herrar! Då andra kammaren antagit mitt förslag i denna lags § 12 måste väl som en konsekvens kammaren antaga den § 24, som fanns i Kungl. Maj:ts förslag och som ju utskottet icke ansett kunna stå kvar. Därför tillåter jag mig föreslå, att kammaren antager § 24 i Kungl. Maj:ts förslag, i vilken det står: »Ingå adoptant och adoptivbarn äktenskap med varandra, skall adoptivförhållandet anses hävt.»

Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll det av herr Kaijser framställda yrkandet.

Härefter blev på framställd proposition 24 § i utskottets förslag av kammaren godkänd.

Återstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 3 § samt om tillägg till 2 kap. i lagen om äktenskaps ingående och upplösning.

1 Kap. 3 §.

Godkändes.

2 Kap. 12 §.

För ifrågavarande paragraf hade utskottet föreslagit följande lydelse:

12 §.

Mellan adoptant och adoptivbarn må ej äktenskap ingås, så länge adoptivförhållandet består.

Paragrafen föredrogs, varefter

Herr Kaijser yttrade: Såsom konsekvens av samma beslut, som andra kammaren förut fattat, ber jag att få föreslå att denna, av utskottet föreslagna § 12 i 2 kap. av denna lag måtte utgå.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på bifall till det av herr Kaijser gjorda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Slutstadgandet.

Godkändes.

Härpå föredrogos *ingressen och rubriken.*

Därvid yttrade

Herr Pettersson i Södertälje: Beträffande *ingressen* hemställer jag, att kammaren med hänsyn till sitt nyss fattade beslut

måtte besluta att stryka orden: »Samt att till 2 kap. i samma lag skall fogas en ny § 12 av nedanstående lydelse», och att likaså i rubriken skall utgå orden: »samt om tillägg till 2 kap. i lagen om äktenskaps ingående och upplösning.»

*Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)*

Kammaren godkände utskottets förslag till ingress och rubrik med de av herr Pettersson i Södertälje föreslagna ändringar däri.

Förslaget till lag om införsel i avlöning, pension eller livränta.

Uti det av Kungl. Maj:t framlagda motsvarande lagförslaget hade intagits följande, av utskottet uteslutna paragraf.

20 §.

Är någon enligt domstols beslut eller skriftligt, av två personer bevittnat avtal pliktig att till följd av trolovnings brytande, äktenskaps återgång eller äktenskapsskillnad utgiva till utgående å särskilda tider satt skadestånd till den, med vilken han varit trolovad eller gift, skall beträffande sådant skadestånd vad i denna lag är stadgat om införsel i avlöning, pension eller livränta för underhållsbidrag äga motsvarande tillämpning. Vad i 17 § är stadgat skall dock ej gälla i fråga om införsel för skadestånd.

Mot utskottets förslag att utesluta ifrågavarande paragraf hade reservationer avgivits:

av herr *Alexanderson*, som ansett, att Kungl. Maj:ts förslag i denna del bort vinna bifall; samt

av herrar *Stärner*, *Petrén*, *Karlsson* i Fjäl och *Pettersson* i Södertälje, vilka instämt med herr *Alexanderson*.

1—19 §§.

Godkändes.

Härefter begärdes ordet av

Herr Pettersson i Södertälje, som anförde: I Kungl. Maj:ts förslag förekommer här en 20 §, som utskottet uteslutit. I anledning därav skall jag be att få säga följande.

När riksdagen för två år sedan antog lagen om äktenskaps ingående och upplösning, förekommo däri också bestämmelser avseende att tillerkänna övergiven trolovad samt frånskild maka rätt till skadestånd att å vissa tider utgå från den, som varit vållande till brytningen eller äktenskapets återgång eller upplösning. Nu har Kungl. Maj:t i överensstämmelse med vad lagberedningen enhälligt hemställt föreslagit, att den, som är berättigad till sådant periodiskt skadestånd, också skulle hava rätt till införsel i den

Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)

betalningsskyldiges avlöning, pension eller livränta, under förutsättning att rätten till skadestånd grundar sig på domstols utslag eller skriftlig, bevitnad handling.

Detta Kungl. Maj:ts förslag står i god överensstämmelse med den riksdagens skrivelse av år 1915, i vilken riksdagen gav tillkänna, att den antagit lagen om äktenskaps ingående och upplösning, och vari riksdagen hemställde om utredning, på vad sätt genom lagstiftningens försorg en förbättrad rättsställning måtte kunna i olika hänseenden beredas utom äktenskap födda barns mödrar, särskilt i de fall, då hävdandet skett under trolovning eller äktenskapslöfte. Det är ej omöjligt, att riksdagen då hade i tankarna, att dessa mödrars anspråk kunde beredas bättre exekution än nu är fallet. Av de förhandlingar, som föregingo beslutet, framgick också, att man önskade, att samma förmåner, som tillerkändes de oäkta barnens mödrar, också borde tillkomma gifta kvinnor, som övergivits. Nu har emellertid utskottet föreslagit, att denna paragraf om rätt till införsel skulle strykas. Utskottet har därvid åberopat en anmärkning av lagrådet, att en skadeståndsrätt av nu anført slag icke bör vara förmånligare än rätten till skadestånd för brott. Jag tror emellertid, att det vore att i hög grad beklaga, om riksdagen i detta stycke skulle följa lagutskottet. Särskilt bör väl andra kammaren komma ihåg, att när den skrivelse, om vilken jag talade, beslöts, var kammaren mycket angelägen om att få densamma till stånd. Kammarens majoritet var då ganska tveksam, om den skulle gå med på att alldeles afskaffa de s. k. ofullkomnade äktenskapen, och när kammaren slutligen gjorde det, var det ett slags ersättning för dessa ofullkomnade äktenskap, man fick i denna skrivelse om att dessa kvinnor borde på annat sätt beredas en bättre ställning.

Jag yrkar därför, herr talman, att efter 19 § införes en 20 § i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag.

Vidare yttrade:

Herr Petersson i Lidingö villastad: Herr talman! Som den föregående talaren upplyste, är utskottets ståndpunkt i föreliggande fråga bestämd av en anmärkning som gjorts av ett enhälligt lagråd. Det kan jag sätta som auktoritet mot den som föregående talare åberopat, nämligen lagberedningen. Lagrådet säger, att det rättsanspråk, för vilket detta nya exekutionsprivilegium i 20 § skulle ges, är av en väsentligen annan beskaffenhet än den rätt till underhållsbidrag, varom det i övrigt i denna lag är fråga. Och att sätta det skadestånd, som grundar sig på trolovnings brytande, äktenskaps återgång eller äktenskapsskillnad, framför andra fordringar och ge det samma rätt, som man velat tillförsäkra understöd åt minderåriga barn och särskilt ogifta mödrar, därtill finnes, mina herrar, bra litet skäl. Det är så mycket mindre skäl därtill, som ett dylikt skadestånd, t. ex. ett visst årligt underhåll av mannen åt fränskild hustru, rimligen icke bör gå ut med bättre

Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.

rätt än exempelvis skadestånd för brott. Om en person slagit ihjäl en annan och därigenom den dödade minderåriga barn komma i nöd, betryck och elände, skall enligt gällande lag skadestånd utgå av dråparen eller hans förmögenhet för att tillgodose det nödvändiga för dessa minderåriga barn. Detta skadestånd måste väl vara minst lika behjärtansvärt som de utom äktenskapet födda barnens. Men det får ej samman goda rätt, medan däremot en fränskild hustrus tilldömda underhåll — kanske en fullt arbetsför hustrus, som för övrigt möjligtvis befinner sig i relativt goda omständigheter — för vilket detta exekutionsprivilegium skulle medgivnas. Jag tror ej, att sådant stämmer med det befogade anspråk man har på, att skadestånd för brott över huvud ej skall sättas tillbaka för andra förbindelser. Det behöves visserligen en omvärdering av förmånsrätterna emellan olika krav, men förrän den sker och annorlunda än i sammanhang med en mera allmän revision av de olika förmånsrätternas inbördes valör, bör man icke taga upp till bedömande, om och i vad mån särskilda privilegier böra tillerkännas de skadeståndsanspråk, om vilka det talas i 20 §. Att göra det i detta sammanhang, då det egentligen är fråga om utom äktenskapet födda barns rätt, därtill finnes intet skäl. Jag tror, att lagutskottet haft fullgoda skäl att utesluta denna § och hemställer om bifall till utskottets förslag härutinnan.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Denna förmånsfråga är en av dem, till vilka man måste ställa sig tveksam. När äktenskapslagen antogs, beslöts även en skrivelse, som skulle täcka bestämmelserna, så att skadeståndet verkligen gick ut. Men huruvida denna skrivelse kan tolkas så långt, som här är fråga om, därom kan man tvista. Möjligt är, att skrivelsens mening var sådan, som här sagts, men möjligt är också, att den blott omfattade underhåll, och, i vad gäller underhåll av alla slag, som det är fråga om, är redan genom den nu antagna lagen om införsel underhållet tryggt genom rätt till införsel. För allt underhåll får det göras införsel i lön, och det har sålunda en förmånsrätt framför allt annat. Och man förstår, att genom lagen om införsel är dess rätt tryggt. Det är ett nytt steg visserligen mot vad som förut gällt i svensk lagstiftning i allmänhet. Men under de sista 50 åren har rätt till införsel i lön ej varit medgiven. Införsel i lön är ett kraftigt ingrepp, men det är möjligt att det behöves så kraftig lagstiftning för att få de garantier för underhållsbidrags utbetalande i de olika fall, som stadgas i 1 §. Så är fråga om, att det skadestånd, som omnämnes i 20 §, att även det skulle få rätt till införsel. Det är sant, som man säger, att det finnes skadestånd i andra fall, som äro mycket behjärtansvärda, utan att de ha rätt till införsel. Om man illa behandlar en kvinna, vilken som helst, som ej kommer under den kategori, som här är fråga om, och hon blir tillerkänd skadestånd, har hon ej rätt till införsel i lönen för utfående av detta skadestånd, utan hon får gå utmätningssvägen. Och det är riktigt, som utskottets ordförande sade,

Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)

att, om man begått ett brott och därigenom blivit skadeståndsskyldig till en hustru med barn, så finnes ej denna möjlighet att taga ut det annat än på den vanliga vägen genom utmätning, det går icke för sig genom införsel i lönen, som verkar så oerhört mycket kraftigare. Man får även säga, att dessa skadestånd i vissa fall kunna drabba rätt kraftigt. Det står, att, när någon ådömts skadestånd som följd av trolovnings brytande etc., så skola lagens bestämmelser om införsel gälla. Det gäller även kvinnan. Om en kvinna exempelvis är orsak till trolovnings brytande och mannen i fråga till följd av denna lider ekonomisk skada, om han t. ex. skaffat sig ett möblemang för att bosätta sig och trolovningen brytes av kvinnan, då skall hon enligt lagen ådömas skadestånd till mannen. Om det då är en fattig kvinna, kan hon ej betala skadeståndet, men då göres införsel i lönen, som uttages vecka efter vecka, till dess beloppet är gäldat. Det har sina sidor att gå in på principen om införsel för skadestånd. Därför har jag också liksom mina partikamrater i utskottet ej reserverat mig här utan gått med utskottet. Det var för övrigt ej så starkt tal om detta särskilt, när frågan behandlades, utan det har blivit det först efteråt. Nu erinras det starkt, att man är skyldig att i konsekvens med den skrivelse, som riksdagen antog för två år sedan, gå med på förslaget. Jag står fast vid den uppfattningen, att det är tvivel samt. Man skall ej utsträcka införselinstitutet för långt, men jag skall dock ej se illa på, om paragrafen bifalles. Då lära väl även de svarigheter, som då uppstå, komma att undanröjas, men som konsekvens följer, att, skall det vara införsel i lönen för skadestånd i det ena fallet, så får man gå med på införsel för skadestånd även i andra fall. Frågan är, om man över huvud skall gå på den vägen.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Jag skall ge lagutskottets ordförande rätt i, att den skadeståndsrätt, om vilken talas i 20 §, är en annan rätt än den rätt, om vilken talas i lagtörslaget för övrigt. Det ena är en skadeståndsrätt och det andra en rätt till underhåll. Men jag vill mot honom göra gällande, att denna rätt till skadestånd, som skall förfalla på vissa olika tider, står på visst sätt, praktiskt taget, mycket nära rätten till underhåll, så att i själva verket torde den komma att till sin nytta ha ungefär samma värde som den. Däremot kan jag ej biträda ordförandens mening, då han säger, att lagen om införsel huvudsakligen talar om införsel till förmån för barns rätt till underhåll. Den gäller också underhåll bl. a. åt föräldrar och hustru.

Den siste ärade talaren nämnde något om, att den här införselrätten är nog så »kraftig» och att den kan komma att drabba tungt. Men i det sammanhanget yttrade han något, som, om jag rätt fattade honom, gick ut på, att även trolovad kvinna kunde bli ådömd skadeståndsskyldighet till följd av trolovnings brytande. Detta är såvitt jag förstår ett misstag. Ty i lagen om äktenskaps ingående står det visserligen, att om kvinna under trolov-

*Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)*

ningstiden blir radd med barn av mannen och trolovningen lika väl brytes och mannen bär den huvudsakliga skulden därtill, så skall han giva henne skäligt skadestånd. Och detta skadestånd skall enligt det i dag antagna förslaget kunna utdömas att utgå periodiskt. Men så säges det: »Är trolovad eljest huvudsakligen vållande till att trolovningen brytes, njute den andre ersättning allenast för förlust till följd av åtgärd, som han vidtagit för det tillämnade äktenskapet.» Således kan icke en trolovad kvinna komma att ådömas periodiskt skadestånd till mannen, om trolovningen brytes.

Då jag gör denna anmärkning, vill jag på samma gång giva mitt mycket stora erkännande åt den ingående sakkunskap, som den ärade talaren ådagalagt vid dessa lagfrågors behandling i dag.

Vill nu kammaren verkligen stå vid det beslut, som fattades för två år sedan, att hjälpa dessa stackars kvinnor, så bör kammaren också gå med på Kungl. Maj:ts förslag och införa denna 20 § i lagen.

Herr Persson i Norrköping: Ja, fråga är, om icke den där ersättningen, som kvinnan eller mannen är skyldig att utgiva för trolovnings brytande, i domstolspraxis kommer att betraktas som rent av skadestånd. Det tror jag man kan vara rätt tveksam om i detta fall. Men å la bonheur, även om det skulle så betraktas, så få väl båda parterna stå för det.

Men jag erinrar ännu en gång om konsekvenserna av att slå in på den vägen att för skadestånd bevilja införsel i lön, och jag undrar om kammarens ledamöter satt sig ordentligt in i den oerhörda kraft, som ligger i denna införsellag. Man går med på det, därför att det är en så behjärtansvärd sak, som samhället måste på ett eller annat sätt bidra till att få verklig effektivitet bakom. Men frågan är, huru långt man skall driva det, om man skall driva det så långt, att hustru och barn till den man, som dömes till införsel, komma i ett prekärt läge — låt vara att icke införseln får tagas så starkt, att nöd kan uppstå, men nära nog.

Man kan vara tveksam om principen, men för all del, anser kammaren att det är bra, så å la bonheur.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på godkännande av 20 § i Kungl. Maj:ts förvarande lagförslag samt vidare på avslag å Kungl. Maj:ts förslag i vad det avsåge nämnda paragraf; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren godkänner 20 § i Kungl. Maj:ts förslag till lag om införsel i avlöning, pension eller livränta, röstar

Ja;

Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit Kungl. Maj:ts förslag i vad det avser nämnda §.

Omöstnningen utföll med 90 ja, men 94 nej; och hade kammaren alltså avslagit Kungl. Maj:ts förslag i vad det avsåge berörda paragraf.

Slutstadgandet; ingressen; rubriken.

Godkändes.

Övriga under punkten A) upptagna lagförslag, som med kammarens medgivande var för sig i ett sammanhang föredrogs, blevo efter av herr talmannen framställda särskilda propositioner av kammaren godkända.

Utskottets hemställan i punkten A) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Härpå föredrogs *punkten B)*; och yttrade därvid:

Herr Persson i Norrköping: Om det här förevarande lagförslaget genom sammanjämkning blir lag, så är det alldeles själfallet, att, i vilken riktning sammanjämkningen än kommer att gå, vissa förbättringar komma att bli genomförda. Men lagen kommer icke att garantera underhåll åt *alla* barn, därför att i vissa fall blir det alldeles omöjligt på grund av olika orsaker att få fast på den underhållsskyldige, och i vissa fall blir det kanhända så, att man icke kan få ut någonting av den underhållsskyldige, därför att han befinner sig i den ställningen, att det icke finnes någon lön att göra införsel uti. Och det kan även vara andra anledningar. I vissa fall torde det vara så, att trots förbudet mot emigration för underhållsskyldig, kommer detta förbud att kringgås, och det blir icke möjligt att få reda på den underhållsskyldige. Och i andra fall kan man icke få fast på den underhållsskyldige i så god tid, att redan från början vid barnets födelse, då underhåll så väl behöves, man kan få någon dom fälld eller någon uppgörelse träffad om underhåll, utan det kommer att dröja en tid, innan allt det där blir klart. Under tiden befinner sig modern och barnet i den ställningen, att de icke ha något ekonomiskt stöd att lita sig till, såsom det varit i de många beklagliga fall, som äro konstaterade under denna debatt och för övrigt äro konstaterade i det allmänna livet av envar, som känner till dessa förhållanden.

På grund därav är det alldeles nödvändigt, att samhället träder emellan här, för att barnets och moderns rätt skall bli tillgodosedd på det sätt, som lagen syftar till, att den skall bli. Och

*Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)*

det kan icke ske på annat sätt, än att samhället utlämnar förskott till den, som skall ha underhållet, och lämnar detta underhåll, tills dess att samhället har möjlighet att taga ut det av den underhållsskyldige, han må sedan vara i vilken ställning som helst. I de fall då icke möjlighet finnes att taga ut dessa förskott någon gång, får väl samhället stå den risken.

Inom utskottet var man också rätt så enig om att detta var behöfligt. Utskottet säger, att vad som framhållits är behjärtansvärt. Men då man kommer till, huru detta som är så behjärtansvärt skall realiseras, så dela meningarna sig. Min uppfattning är för det första, att det bör realiseras så snabbt som möjligt, och för det andra, att detta förskott bör utbetalas utan fattigvårds karaktär. Ty jag tycker, att man skall i alla fall, då det är möjligt, förmå samhället till att göra sin plikt, utan att man skall lägga den nedsättande och neddragande fattigvårdskaraktären på denna pliktuppfyllelse. Det är ju också orimligt, att när samhället utbetalar dessa förskott med visst belopp i månaden och förskotten sedan komma tillbaka, så verkar fattigvårdskaraktären under den tid då de utgå, men hur det sedan skall ordnas, när samhället får tillbaka förskotten, har man icke klart för sig. Man vet icke, huruvida den klick, som fattigvårdskaraktären innebär, med ty åtföljande förlust av medborgerlig rätt, då skall bortfalla eller icke.

Det är därför, herr talman, som jag tillåtit mig föreslå, att riksdagen måtte besluta »att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda och för nästa riksdag förelägga förslag om förskott, utan fattigvårds karaktär, från det allmänna för underhåll åt utom äktenskapet födda barn samt inom äktenskapet födda barn där föräldrarna leva skilda eller hustrun övergivits». Således är det utsträckt här icke blott till utom äktenskapet födda barn utan även till inom äktenskapet födda barn, då föräldrarna sedan skilts eller hustrun övergivits av mannen. Egentligen skulle jag vilja gå därhän, att jag skulle vilja föreslå utredning till nästa år om understöd i alla de fall, där barn icke ha stöd på annat sätt, genom att samhället skulle träda till för att skydda och hålla uppe det dyrbaraste som samhället har att vårda, barnen, de blivande medborgarna, på vilka hela samhällets framtid skall byggas. Men denna fråga är av mycket vidsträckt natur, och det är icke möjligt att få den utredd så fort som erforderligt är. Och dessutom om man skall se saken i hela dess vidd, måste man bort från förskottsprincipen, ty att lämna förskott åt fader- och moderlösa barn eller lämna förskott åt barn, vilkas föräldrar av sjukdom eller arbetslöshet förhindrats försörja dem, går icke, ty det är omöjligt att få tillbaka dessa förskott, utan det måste bli direkt underhåll. Vi ha icke vågat oss på att gå fram med ett förslag om barnunderhåll i hela dess vidd, utan vi ha stannat vid det mest angelägna, det mest trängande, som är möjligt att erhålla i en nära framtid, nämligen förskott åt dessa barn och att dessa förskott icke skola erhålla fattigvårds karaktär.

Ang. lag om
barn utom
äktenskap
m. m.
(Forts.)

Herr Pettersson i Södertälje har också reserverat sig och med honom herr Karlsson i Fjäl i denna kammare. De äro även med om en skrivelse, men de vilja icke taga steget fullt ut så långt som vi vilja. De vilja icke, att riksdagen skall säga ifrån, att förskotten icke skola vara av fattigvårds karaktär, utan de tro, att det kan ordnas även om det sker genom fattigvården så att understödet får fattigvårds karaktär. Jag tycker, att dessa herrar borde gått så långt som vi gått, då det är fråga om att riksdagen skall uttala sin vilja i detta fall. Utskottet har icke velat gå med på någon skrivelse, ty det anser, att det kommer att klara sig i alla fall, men vi veta ju, hur det är, att medan gräset gror dör kon, som det heter. Det är många som gå under under tiden. Vi erinra oss, att det var femtio procent större barnadödlighet bland de utomäktenskapliga än de inomäktenskapliga barnen. Här är snabb hjälp trängande för att bevara så många som möjligt vid hälsa, liv och utvecklingsmöjligheter. Nog hjälper det, när riksdagen ger uttryck åt sin vilja genom en skrivelse.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till den av mig jämte herrar Lindley i Söderhamn och Lindqvist i Kosta avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Gustafsson i Örebro: Herr talman! Det är såsom den föregående talaren sade, att ingen inom utskottet ställt sig så avvisande, att man icke erkänt, att det är ett behjärtansvärt önskemål, och i den mån, som det varit utskottet möjligt, har utskottet följt herr Persson i Norrköping på den väg han inslagit. Men utskottet har icke ansett lämpligt, att riksdagen nu avlåter en skrivelse, då detta ärende redan förut upptagits av fattigvårdslagstiftningskommittén. Det är det huvudskäl, som varit för lagutskottet bestämmande för dess avslag på motionen. Den andra delen, om förskottet skall vara av fattigvårds karaktär, den frågan är icke mycket utredd, så man läser icke i en hast på vad motionären sagt kunna gå på det. För övrigt är jag för min del övertygad om, att när fattigvårdslagstiftningskommittén kommer med sitt arbete och det framlägges för riksdagen, är den saken avhjälp, som motionären vill ha fram. Jag ber att i likhet med utskottet få yrka avslag på skrivelseförslaget.

Pettersson i Södertälje: Herr talman! I olikhet med den föregående talaren kan jag icke finna, att det på något sätt skulle vara olämpligt av riksdagen att besluta en skrivelse i denna fråga. Det må vara sant, att fattigvårdslagstiftningskommittén har denna fråga under arbete och att man i sinom tid kan förvänta förslag i ämnet från kommittén. Men jag tror icke, att det skadar, då det gäller en viktig fråga, att riksdagen söker giva den en stöt framåt, d. v. s. skyndar på ärendet, och det skulle just ske genom en skrivelse av det innehåll, som förordas i de bägge reservationerna.

Jag är således med herr Persson i Norrköping fullt ense där-

utinnan, att en skrivelse bör beslutas och att lagstiftningen i ifrågavarande avseende snarast möjligt bör komma till stånd. Jag är ense med honom även däri att det icke är nödvändigt, att ifrågavarande förskott få fattigvårds karaktär. Men såtillvida är jag skiljaktig från honom, att jag icke anser det lämpligt, att riksdagen i frågans nuvarande skick, innan man sett utredningen, bestämt uttalar sig för att förskott icke får lämnas i fattigvårds form, ty det kan tänkas, att det på ett fullt lämpligt och effektivt sätt låter sig göra att förskotten utgå såsom fattigvård, likasom det låter tänka sig, att de kunna utgå i annan form. Det är väl emellertid antagligt, att första kammaren icke går med på skrivelseförslaget. Vid sådant förhållande och då alla dessa förslag komma att sammanjämkas och därefter underkastas förnyad behandling, betyder det icke så mycket, vilket förslag som antages av kammaren. Jag skall därför icke sörja över om kammaren nu följer herr Persson i Norrköping.

Jag ber dock, herr talman, att få yrka bifall till den av mig och herr Karlsson i Fjäl avgivna reservationen.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen givit propositioner å de under överläggningen framställda yrkandena, biföll kammaren, med avslag å utskottets hemställan, den av herr Persson i Norrköping m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Punkten C).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Bevillningsutskottets betänkande, nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för tullfri disposition av tullpliktiga utställningsföremål, som införts till Baltiska utställningen i Malmö år 1914 föredrogs härefter; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 3.

Vid nu skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande, nr 27, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för befrämjande av sulfitsprittillverkningen i riket begärdes ordet av

Ang. sulfitsprittillverkningen i riket.

Herr Lithander, som yttrade: I denna motion, som är framlagd av herr Lindman med flera, har hemställts om snara åtgärder till främjande av sulfitsprittillverkningen i riket. Bevillningsutskottet bar, med framhållande av att denna fråga är under utredning, avstyrkt motionen av formella skäl, därför att frågan redan är uppmärksammas av Kungl. Maj:t. Detta är ett förhål-

Ang. lag om bara utom äktenskap m. m. (Forts.)

Ang. sulfitsprittillverkningen i riket.
(Forts.)

lande, som ingalunda varit motionärna obekant, utan man syftar på, att man skall vidtaga de åtgärder, som äro möjliga för att få en snar och ökad tillgång på detta viktiga ämne, viktigt icke minst under de förhållanden, som nu råda då bensinbrist förefinnes i landet.

- Redan förra året var denna fråga föremål här i kammaren för en interpellation, i vilken det yrkades på snara åtgärder för att bringa denna fråga till lösning. Man må ju villigt erkänna, att det påvilar Kungl. Maj:t en stor arbetsbörda, och vi hava ju här dagligen propositioner, som kräva stora medel. Här föreligger emellertid en uppgift, genom vilken staten kan i avsevärd mån tillgodose viktiga inhemska behov och skapa medel. Det synes som om man i alla fall skulle med en liten kraftanstängning kunna få fram de förslag och bestämmelser, som behövas för att få i gång denna viktiga näring. Jag tror, att det icke är omöjligt att kunna åstadkomma en så betryggande kontroll över både tillverkning och distribuering av denna förnödenhet, att den skall kunna tillgodose alla berättigade krav i den vägen, och jag vill i detta samband starkt varna för, att man skall lösa frågan i monopolform; man bör se till, att detta viktiga ämne i största möjliga mån kan komma fram i form av fri näringsutövning.

Jag har givetvis, såsom frågan nu ligger, intet yrkande, men jag har med dessa få ord velat understryka behovet av, att det blir snara åtgärder vidtagna, och mycket önskligt vore, om det kunde vidtagas redan i år, ty det skulle ha ett betydligt ökat värde, om vi inom en snar framtid kunde emotse en utökning av tillverkningen, hur önskvärd denna sak för övrigt än må vara framdeles.

Härpå anförde

Herr Vennersten: Herr talman! Av utskottets utlåtande framgår ju, att man icke enbart framhållit, att utredning redan pågår, utan att utskottet väl beaktar vikten av, att denna fråga främjas. Emellertid är det nog icke beroende på någon bristande vilja hos Kungl. Maj:t, såvitt jag förstår, att man ännu icke framlagt något förslag i frågan för riksdagen. Frågan är mera svårlöst, än den synes vara, och därom vittnar ju bland annat, att de två utredningar, som här i utskottsbetänkandet omnämnas, anvisa två mycket olika vägar, å ena sidan förutsätter kommerskollegii förslag en tull på 20 öre per kilogram bensin, en utväg som säkerligen åtminstone för närvarande icke synes vara att rekommendera, och å andra sidan går den utredning, som nu senast föreligger i förslag från kontrollstyrelsen, ut på att det skulle skapas en inköpsnämnd för att från tillverkarna inköpa sulfitsprit, ett monopoliserande sålunda av handeln med denna vara. Om man läser kontrollstyrelsens utlåtande, finner man, att om en effektiv hjälp skall på denna väg bringas, fordras det nog, att förr eller senare också ett annat monopol skapas, nämligen för import och försäljning av brännoljor. Denna fråga är ännu icke utredd, och

det torde vara det huvudsakliga skälet, varför icke detta förslag kunnat framläggas för riksdagen.

Ang. sulfit-
spritstillverk-
ningen i riket.
(Forts.)

Som av utskottets betänkande framgår, har detta förslag remitterats till kommerskollegium, och det är bekant, att från kollegiisidan infor dras yttranden från olika korporationer och intressentkretsar, och man har ju nu att avvakta vad därifrån kan komma. Emellertid förutser jag, att då här icke blott råder brist på bensin i landet utan även brist på sprit för tekniska, medicinska och därmed jämförliga ändamål, kommer denna omständighet att verka eggande och säkerligen framkalla någon om och provisorisk åtgärd från Kungl. Maj:ts sida för att söka åstadkomma en mera omfattande tillverkning av sulfitsprit, än vad nu är fallet. Huruvida detta kan bära frukt för framtiden, får man se, men jag har, som sagt, den övertygelsen, att man från Kungl. Maj:ts sida icke underlåter något av vad som kan göras, för att vi må kunna så snart som möjligt tillgodogöra oss det avfall från sulfitfabrikerna, som nu rinner onyttigt bort i våra vattendrag och även i större eller mindre mån där förorsaka olägenhet.

Det är för att för min del uttala tillfredsställelse med, att även utskottet väl beaktat vikten av att denna fråga snart och kraftigt främjas, som jag ber att få understryka detta förhållande, och om kammaren och riksdagen godtager utskottets förslag, framhållas härigenom, att frågan därmed ingalunda har undanskjutits, utan såvitt jag förstår, ytterligare erhållit en kraftig hjälp framåt.

Jag har icke något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Härefter föredrogos vart efter annat

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till lantförsvaret av de till Flyinge kungsgård hörande områdena Räfthagen och Kungsmarkerna i Malmöhus län m. m. även-
som en i ämnet väckt motion;

nr 41, i anledning av väckt motion angående försäljning av de s. k. Stenhammarstomterna inom Flens municipalsamhälle;

nr 42, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om tillämpningen av gällande bestämmelser angående villkoren för lån från odlingslånefonden; och

nr 43, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ytterligare åtgärder för livsmedelsproduktionens säkerställande m. m.; samt

statsutskottets utlåtande, nr 60, i anledning av väckt motion om

vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av härens behov av tekniska hjälpmedel.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Om anslag till Svenska freds- och skiljedomsföreningen.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget statsutskottets utlåtande, nr 61, i anledning av väckt motion om anslag till Svenska freds- och skiljedomsföreningen.

I en inom andra kammaren av herr *Lindhagen m. fl.* väckt motion, nr 18, vilken hänvisats till förberedande behandling av statsutskottet, hade föreslagits att riksdagen ville bevilja Svenska freds- och skiljedomsföreningen för år 1918 enahanda anslag, som i riksdagen upptagits för riksdagens interparlamentariska grupp, eller 16,000 kronor, såsom bidrag till bestridande av föreningens kostnader för det folkliga fredsarbetets organisation, fredspropagandan, utgivande av fredslitteratur, deltagandet i anordnandet av de allmänna och de nordiska internationella fredskongresserna m. m.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade dock avgivits av herrar *A. C. Lindblad, Rydén* i Malmö, *Eriksson* i Grängesberg, *Anderson* i Råstock och *Strid*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte till understöd åt Svenska freds- och skiljedomsföreningen på extra stat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Eriksson* i Grängesberg, som yttrade: Såsom kammaren finner, har jag och mina partikamrater inom statsutskottet yrkat bifall till ett anslag av 3,000 kronor. Vi hava icke kunnat gå med på den framställning, som motionärerna gjort, om ett anslag på 16,000 kronor, men vi anse för vår del, att något anslag bör beviljas denna förening. Såsom vi erinra oss, väcktes i följande motion, vari yrkades ett bidrag av 3,000 kronor. Denna hemställan bifölls av andra kammaren men avslogs av första kammaren, och i gemensam votering lyckades icke andra kammarens mening komma till sin rätt. Det kan naturligtvis råda delade meningar om, huruvida en sådan fri organisation skall hava statsbidrag. Jag vet ju, att de finnas, som hava den uppfattningen, att så icke bör ske, och det är alldeles klart, att när de andra ledamöterna i statsutskottet gått emot förslaget, är denna mening allmänt spridd. Men jag har för min del sett på denna sak så, att när vi bevilja så stora anslag, som vi göra, för militära ändamål, kan det icke vara annat än rimligt och riktigt, att det även lämnas något litet belopp till en sådan organisation, som har till

sin uppgift att arbeta och verka för fredsidéens utbredande inom landet. (Om anslag till Svenska freds- och skiljedomsföreningen. (Forts.))

Då jag nu har denna uppfattning, har jag tillåtit mig att reservera mig, och jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Lindblad med flera avgivna reservationen om ett anslag av 3,000 kronor till svenska freds- och skiljedomsföreningen.

I detta anförande instämde herrar *Thorsson* och *Lundgren* i Nora.

Vidare yttrade:

Herr Berg i Munkfors: Herr talman, mina herrar! Jag kunde hava nöjt mig med att instämma med de ärade reservanterna, trots att deras förslag icke tillmötesgår motionen, sådan den är framställd. Men då jag för närvarande är ordförande i den förening, det här gäller, torde det tillåtas mig att yttra några få ord om denna sak, alldenstund jag vet, att det finnes åtskilliga inom kam-maren, som icke så gärna vilja vara med om ett anslag till Svenska freds- och skiljedomsföreningen. Jag har hört det vid föregående tillfällen

Jag ber då först att få redogöra för huvudinnehållet av det program, som är uppställt för föreningen, och vilket antogs på kongressen i Varberg den 25 juni 1915. Föreningens ändamål är att under samverkan med andra nationers fredsorganisationer söka genomföra en sådan internationell rättsordning, att krig mellan folken därigenom må för framtiden omöjliggöras. Vidare utvecklar föreningen i programmet vad som kan vara orsaken till krig och sådant elände, som har gått över världen och som i dessa dagar går ut över människorna i förskräckligare grad än någonsin förr. Denna förening har också sökt att i sitt arbete utåt väcka intresse för fredsfrågan genom åtskilliga åtgärder, såsom till exempel anordnande av möten då och då, dels för folket i detta land och dels även nordiska möten för samtliga skandinaviska länder.

Det är nu på det sättet med Svenska freds- och skiljedomsföreningen, som det är med en hel del andra folkliga föreningar, att vi hava mycket ont om pengar att röra oss med, och vi hava tänkt, att man möjligen skulle kunna vinna ett så pass stort intresse för fredssaken här i landet, som man har till exempel i våra grannländer Norge och Danmark. Där hava riksdagarna till sådana nordiska möten anslagit pengar vid flera olika tillfällen, och det vore nu också av stor betydelse för föreningens verksamhet, om riksdagen godhetsfullt ville vara med om ett sådant anslag, som här är ifrågasatt. Vi hava även utgivit en massa skrifter och broschyrer för att söka väcka intresse för fredssaken, och jag tillåter mig påpeka, att bland sådana skrifter och litteraturverk, som gå ut från föreningens förlag, finnas bland annat arbeten av nobelpristagaren K. P. Arnoldson. Han fick, som herrarna veta,

Om anslag till
Svenska freds-
och skilje-
domsförening-
gen.
(Forts.)

halva fredspriset för några år tillbaka. Vi hava även sökt på en hel del andra områden att så mycket som möjligt få en fredsstämning väckt genom muntlig agitation här och där i landets olika delar. Nu kanske någon möjligen invänder, att detta icke behövs här i Sverige, alldenstund den övervägande delen av vårt folk ändå icke är krigiskt stämt. Men å andra sidan är det allom bekant och icke minst riksdagen, att trots all opinion för fredssaken, så ligger militärväsendet som en väldig slagskugga även över det svenska folket. Utgifterna för detta hava ökats undan för undan. Om man går tillbaka några tiotal år i tiden, finner man, vilken svindlande ökning som skett på detta område under en relativt kort tid. När man ytterligare ser på vart denna militarism leder och i synnerhet varthän den lett jordens folk under närvarande tid, då är det verkligen på tiden, att man också gör något även för sådana saker som fredssaken, att man söker hejda denna utveckling, där miljonerna rulla på samma sätt som sker i de flesta andra länder på jorden. Det är möjligt att man genom det nu pågående världskriget kan komma till en bättre insikt om vad folkens frid tillhör, men det är icke så alldeles säkert. Vi veta i alla händelser, att det finnes en mängd människor, såväl i vårt land som i andra länder, som sätta militarismen och det militära försvaret som det främsta av vad ett land kan åtgöra ifråga om sin självständighet och framtida väl. Vi fredsvänner tro, att det finnes en hel mängd andra områden, på vilka man bör upptaga en kamp för nyttiga ting, för sådana ting, som verkligen i farans ögonblick äro kanske mycket mera värdefulla än det militära försvaret, men det fordras pengar därtill.

Jag skulle därför vilja på det varmaste vädja till kammaren att åtminstone gå med på det förslag om 3,000 kronor, som här framställts av reservanterna, för att i någon mån främja den stora tanke som ligger bakom freds rörelsen här i vårt land. Jag vill tillägga, för att ingen skall missförstå min och många andras ställning till denna rörelse, att vi icke ens våga drömma om, att en sådan sak som den ständiga freden skall komma på ögonblicket, och att vi icke anse, att man kan kasta åt sidan detta militärväsende i ett enda tag. Men vi hava den förhoppningen, att om folket såväl här som i andra länder verkligen strävar efter freden och kommer till insikt om det förskräckliga som ligger i, när kriget kommer över folket, skall ändå den dagen komma, då vi genom obligatorisk skiljedom, när till ett sådant fredsstillstånd. Då kan verkligen den vackra tanken realiseras, att folken skola få leva i ständig fred med varandra och icke förstöra varandra på sådant sätt som nu sker.

Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lindhagen: Vi hava väntat på att den stora majoriteten inom utskottet skulle hava någon talesman, som uppträdde och försvarade utskottet. Jag vet icke, om denna tystnad betyder,

att majoriteten övergått till minoritetens mening, eller om den skäms för att försvara sin egen mening.

Förra året var det nära, att denna sak gått igenom, alla liberaler och socialdemokrater i första kammaren röstade, sade man, för densamma. Större delen av liberalerna och socialdemokraterna i denna kammare röstade också för den. Vicetalmannen själv uppträdde för denna sak och tyckte det var underligt, att när man låter miljonerna rulla, så skulle man icke ens vilja understödja den äldsta och mest utbredda av Sveriges fredsföreningar med det allra minsta anslag, vilket man redan gör med motsvarande föreningar i Norge och Danmark. Det var t. o. m. tre eller fyra högermän här i kammaren, som vid den gemensamma omröstningen röstat för anslaget. Att det i alla fall icke blev beviljat, berodde på att det var några liberaler och socialdemokrater i denna kammare, som fortfarande liksom förut röstade emot detsamma.

Om anslag till Svenska freds- och skiljedomsföreningen.
(Forts.)

Nu trodde jag, att den sista betänksamheten också skulle hava upphört, så att denna sak skulle höra till dem som kunde falla framåt mot en lösning. Men i detta land tycks man aldrig taga någon erfarenhet av världskriget, utan här slöar man till mer och mer och blir nästan ännu mer militaristisk, än man varit någonsin förut. Icke ens en sådan opinionsyttring för vårt fredsarbete vill man vara med om som att taga detta lilla steg och bevilja detta lilla anslag, såsom ett uttryck för att svenska riksdagen under intrycket av världskrigets lärdomar åtminstone har hunnit så långt, som de danska och norska riksdagarna hunnit, innan världskriget började. Man ser tvärtom icke en enda liberals namn under denna reservation. Och vilka skäl man åberopar! Det är ju den rena förevändningen dessa politiska skäl. Man skriver på det sättet, när man icke vill fram med den verkliga meningen. Det står så här i utlåtandet:

»Med erinran att samma års riksdag anvisat flera olika anslag till främjande av den internationella freds- och skiljedomsrörelsen fann statsutskottet emellertid ej anledning tillstyrka det begärda understödet för år 1917.

Då enabanda skäl för avstyrkande av motionen även nu föreliggande har utskottet icke ansett sig böra frångå sin förut uttalade uppfattning.»

Dessa understöd äro ju lämnade till Bern-byrån och andra utländska byråer med några mindre belopp och dessutom till den interparlamentariska gruppen. Men här är det fråga om att stödja en freds-rörelse hos själva det svenska folket, och då hava vi åberopat, att den interparlamentariska gruppen får rikliga sådana anslag. Skall man då icke också kunna bevilja en skärv åt det *folkliga* fredsarbetet i detta land utan blott bevilja anslag till dem som stå nära de tongivande auktoriteterna och till inga andra? Denna fredsförening har t. ex. år 1915 hållit en kongress i Varberg med 236 valda ombud från hela landet. Den har också år 1916 hållit kongress i Stockholm med 410 valda ombud från hela landet. Dessa ombud bestodo av socialdemokrater och hela den

Om anslag till Svenska freds- och skiljedomsföreningen. stora liberala menighet, som intresserar sig för fredsarbetet, och även av några högermän, som anse att det bör finnas en fredsströrelse vid sidan av de rullande miljonernas militarism.

Nu lysa liberalerna fullkomligt med sin frånvaro, och jag uppfordrar dem att komma upp och försvara sig och icke krypa bakom tystnadens insegel. Äro ni rädda, eller anse ni anslaget vara oriktigt? Var god och säg ifrån.

Jag vet nog, att vissa liberaler, som stå på den yttersta högerflygeln, tycka mycket illa om denna förening, därför att den är en folklig förening, som icke umgås med ministrar och dylikt. Den har icke festmåltider, som den interparlamentariska unionen. Vid en sådan sammankomst här i Stockholm åto vi i fem timmar och arbetade i två första dagen. Men det har icke denna verksamhet råd till, utan den måste arbeta för realiteter. Och nu anse de liberala, att det är skamligt att stödja en förening, som icke har råd att äta större delen av tiden. Ja, då ska' ni säga ifrån det också. Eller också är det kanske på det sättet, att denna förening verkligen svärmar åtskilligt för att efter världskriget en avrustning av den gamla militarismen skall komma till stånd. Det är det, ni icke vilja, utan anse, att alla sådana strävanden böra motas. Det är väl i alla fall en mänsklig tanke och kommer icke att utgöra något hinder för er drömda internationella ordningsmakt, som ni ska' ha efteråt. Herre Gud, ni få den i alla fall, men den gamla militarismen skall väl ändå kunna avskaffas, och det är den folkliga svenska fredsströrelsens uppgift; och för detta arbetar det enkla liberala folket i landet och det enkla socialdemokratiska folket i landet. Då kunna väl de liberala representanterna ha så pass mycken rygg, att de kunna stå upp och säga, varför de motverka denna sak. Men för att få en sådan sak att gå igenom måste den s. k. vänstern vara enig, men när man kommer in på hjärtefrågor — sådana som denna, tycker jag — är det slut med enigheten. I små saker kan man vara enig, men när det gäller stora saker och viktiga principer, då falla de ledande liberalerna i armarna på högerpartiet och lämna sina idéer i sticket, och jag ber därför, herr talman, att få med indignation yrka bifall till reservationen.

Med herr Lindhagen förenade sig herrar *Hage, Björling, Månsson* och *Bengtsson* i Göteborg.

Herr Andersson i Skivarp: Herr talman, mina herrar! Jag tror nog, att var och en i denna fråga kommer att rösta efter sin övertygelse och handla i enlighet därmed, och jag är viss om att även herr Lindhagen handlar så, som han enligt sin åsikt anser vara riktigt.

Det nämndes nyss, att andra länder såsom Norge anslagit mycket stora summor till fredssakens främjande. Ja, mina herrar, Sverige har också anslagit stora summor för det ändamålet; men man har här önskat, att penningarna skulle komma i mera reella

händer, än här ifrågasättes, och att medlen skulle beviljas på ett sådant sätt, att man kunde kontrollera, huru de användas. Det är åtminstone vad jag från min ståndpunkt anser vara lämpligast, så att det anslag, som beviljas, också kan kontrolleras, huru och på vilket sätt pengarna användas.

Om anslag till Svenska freds- och skiljedomsföreningen.

(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Byström. Herr talman! Jag vill å ena sidan säga att jag icke precis instämmer i själva den framställning av frågan, som motionären nu gjort, men å andra sidan tycker jag att det borde vara möjligt för denna kammare att gå med på ett så enkelt och anspråkslöst yrkande som detta.

Då vi äro med om att lägga in miljon efter miljon och tiotals miljoner, ja, hundratals miljoner för militära anslag, tycker jag att det icke skulle vara någon fara, om detta lilla bidrag lämnades till svenska freds- och skiljedomsföreningen för att gynna den fredsverksamhet, som denna förening bedriver. Jag vill emellertid säga, att det kan finnas åtskilligt som kunde varit bättre utfört av föreningen ifråga, men detsamma kan sägas om åtskilligt på andra områden också.

Vidare må sägas att om man tycker, att föreningens sätt att verka icke är det allra bästa, skulle väl finnas möjlighet att inverka på föreningens arbetssätt. Ett sådant sätt är att lämna bidrag till föreningen och därigenom också bidraga till att i någon mån skaffa sig kontroll över verksamheten.

Herr Andersson i Skivarp erinrade just om att det icke var tillräcklig kontroll över denna verksamhet. Det kan man väl som sagt skaffa sig och utöva, i den mån det kan vara berättigat, och ett sätt är naturligtvis då, att man bifaller denna reservation och beviljar det anslag, som är ifråga. Ur rent ideell synpunkt tycker jag, att man skulle kunna på detta ringa sätt stödja fredsverksamheten.

Jag har känt ett behov av att säga detta, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är fogad vid betänkandet.

Häruti instämde herrar *Runefors* och *Olsson* i See.

Herr Berg i Munkfors. Jag vill gent emot herr Andersson i Skivarp säga, att i Norge och Danmark har man anslagit pengar just till sådana föreningar, som äro byggda på samma grundval som Svenska freds- och skiljedomsföreningen. Jag vill vidare säga att det icke är så farligt beställt med vad som gives i detta fall. Riksdagen har här en gång förut anslagit 2,000 kronor till denna förening. Ifall herr Andersson i Skivarp ville göra sig besvär — jag vet icke, om han icke redan gjort det på grund av att han varit åtskilligt ute och rest — att resa över gränsen mellan Sverige och Norge, skulle han få se, att där finnes något, som vackert talar om till vilka ändamål Svenska freds- och skiljedomsföreningen

*Om anslag till
Svenska freds-
och skilje-
msförening-
gen.*

(Forts.)

gen använder såväl statens medel som enskildas medel i sin verksamhet. Där har rests ett monument, som är bekostat dels från Norge och dels från Sverige, dels av norska stortinget och dels av svenska riksdagen, då det sedan gällde att inviga monumentet. Detta är något, som talar så vackert, tycker jag, för freds rörelsen i Norden, så att det borde vara en stark sporre för riksdagen att ytterligare befrämja denna verksamhet genom att anslå medel därtill. Jag har endast velat nämna detta och påminna om detta storartade fredsmonument, så att herr Andersson i Skivarp och andra, som kanske tänka illa om denna verksamhet, skola förstå, att medlen användas i gott syfte.

Herr Lindhagen: Herr Byström är alltid en hygglig liberal. Han står kvar litet på de gamla traditionerna, och när det går alltför mycket utför för liberalerna här i kammaren, stiger herr Byström upp och erinrar om det förflutna, och jag tackar honom för det. Men nu föll han i alla fall själv offer för parlamentarisk räddhåga. Han kände sig så ensam inom sitt parti och måste då ha någon ursäkt för att han trädde upp och då sade han, att, om icke denna förening uppträtt hittills såsom man kunnat önska, skulle den kanske kunna bättra sig. Det där är bara ett talesätt, ty herr Byström har icke en aning om huru den skulle ha uppträtt bättre.

Likaså har herr Andersson i Skivarp icke det ringaste begrepp om vad det gäller, utan han uppträder och fordrar kontroll utan att veta, vad det är som skall kontrolleras. Saken är helt enkel den, att vi i alla fall i fredsfrågan skött oss mycket bättre, än militaristerna här i kammaren, så att det kan icke vara anledning att vi sätta oss under kontroll av dem — och deras kontroll vore förresten att sätta bocken till trädgårdsmästare — och det kan aldrig komma ifråga, att vi på något sätt underkasta oss herr Anderssons i Skivarp kontroll, ty han intresserar sig icke för detta. Och det är också väl anledningen till motståndet. Vi ha försökt att verkligen göra någonting och började redan vid världskrigets början att, i den mån som våra ringa krafter och ringa penningmedel tillåto, försöka väcka opinion för den varaktiga freden och skapa en grund för en varaktig fred, som man allt mer och mer nu börjar ropa på i hela världen. Vi började alltså här 1914 och uppställde ett sådant program redan då, då ingen annan här i landet hade börjat med detta. Och för att herrarna skola få någon kännedom om våra metoder, skall jag nämna, huru vi fortsatte arbetet. Antagligen anse ni metoderna förkastliga, men vi anse dem vara ganska bra och det var det enda man kunde göra. Då ingen varken inom regering eller riksdag här i landet intresserade sig för att plöja för den varaktiga freden, då fanns ingen annan utväg än att sammankalla en folkriksdag, den s. k. Varbergskongressen med valda representanter för humanitära föreningar ända från Haparanda och ned till Skåne och, sedan vi antagit ett sådant program, som var nödvändigt enligt vår uppfattning för skapandet av en

varaktig fred, också driva utrikespolitik, och då togo vi oss före att tillsätta en kommitté, och denna kommitté uppvaktade alla parlament och regeringar i världen med kongressens resolutioner och framförde dem, översatta på franska naturligtvis, vid uppvaktningar hos alla legationer i Stockholm. Det kan ju synas väl tilltagset, men i alla fall var det ett försök att föra ut fredstankarna även i den offentliga politiken. Och det ledde, fastän man icke alls begärt något sådant, i alla fall till att vi fingo svar. Man var inte så förnäm som herrar högermän och liberaler och även en del socialdemokrater här i kammaren, utan vi rönt tillmötesgående och fingo instämmande svar från engelska regeringen och från engelska underhuset — det var kanske första gången ett parlament uppträtt på det sättet och svarat en enskild förening — ävensom från påven och från belgiska regeringen. Nästa år fullföljde vi vid en kongress i Stockholm samma sak i större skala, ehuru vi då icke kommunicerade vidare med utlandet. Men då var man i alla fall underrättad om principen. Då skickades uttalandena till de skandinaviska riksdagsmännen och de skandinaviska prästerna i både Sverige, Norge och Danmark, ty vi tyckte också — och det var ett särskilt inslag i vårt beslut 1914 — att vi borde erinra även statskyrkans tjänare om kristendomens brödraskap och fördömande av sådana saker som världskriget.

Om anslag till Svenska freds- och skiljedomsföreningen.

(Forts.)

Slutligen ha vi under 1916, det följande året, här i landet medverkat till de demonstrationer för en varaktig fred som anordnats i alla neutrala länder för att opinera för saken och samla en folkmening för saken. Det hölls i maj och i augusti 1916 flera sådana möten såsom en protest mot världskriget, som då inträdde i sitt andra år. Det hölls då 410 väl besökta möten i detta land.

Herr Berg i Munkfors har också erinrat om att denna förening rest ett fredsmonument på gränsen mellan Sverige och Norge, och i den punkten har redan svenska riksdagen, trots det nedblickande som här äger rum på föreningens verksamhet, beviljat 2,000 kronor såsom ett handtag åt vad vi då gjorde.

De föreningar i Norge och Danmark som i viss mån åtnjuta understöd, äro Svenska freds- och skiljedomsföreningens syskonföreningar. De ha slagit sig ihop till ett skandinaviskt förbund och ha gemensamma kongresser. De norska och danska fredsföreningarna äro sålunda kött av vårt kött och blod av vårt blod och vice versa, så att herr Andersson i Skivarp skall inte försöka antyda, att de kanske äro av något bättre slag, som står högre i ministrars och andra höga herrars bevägenhet.

Jag kan inte finna annat än — och kanske herr Byström också möjligen tycker, att det kan gå för sig — att man gjort så gott man kunnat. Kanske, när allt kommer omkring, det inte kan göras bättre, och därför tror jag, att vi nu ha dokumenterat saken så pass mycket, att det bör stå klart för kammarens ledamöter, att denna verksamhet är värd att understödjas, men det är, som sagt var, här fråga om småfolk, som samlat sig och som inte har något s. k.

*Om anslag till
Svenska freds-
och skilje-
domsförening-
gen.*

(Forts.)

inflytande i parlamenten, och då rynkar man på näsan och höjer på axlarna, och dock är det detta småfolk, som till syvende og sist dock åstadkommer fred i världen emot herrarna, som inte göra ett spår för det, utan tvärtom göra allt, icke direkt för att vi skola få världskrig, men göra allt emot sådana fredssträvanden, så att följden just blir världskrig.

Så är det, som sagt, också det, att föreningen har maximiprogram på sin fana. De mena, att som vägledning för en varaktig fred måste finnas några verkligt genomförda mänskliga principer, sådana som de antagits av kristendomen och av filosofien och i allmänhet av alla verkligt humanitära strävanden. Det tycker man i en parlamentarisk församling är någonting förfärligt opraktiskt, obehagligt och löjligt, och därför vill man inte heller vara med om att bevilja anslag till sådant. Men samfund och samhällsskick, som icke känna annat än miljonernas rullning till kanoner och vapen, som gärna se, att folket magrar mer och mer, bara kanonerna bli större och fetare, de tycka naturligtvis det vara under sin värdighet att ansluta sig till en sådan sak. Detta är verkligen ett prov på hur högt svenska folket står för närvarande efter alla dessa provningar, att en sådan sak vinner ett sådant mottagande från denna majoritet som därigenom blir en verklig typ för det europeiska majoritetsförtrycket gentemot idealen, vilket skapat alla olyckor här i världen.

Herr Byström: Jag ber att få säga, att jag tyckte, att herr Lindhagens senare anförande var bättre än det första, så att även han tycks kunna bättra sig.

Men då han trodde, att jag icke hade något fog alls för det yttrande, jag fällde i mitt första anförande, vill jag nämna, herr talman, att jag följt med denna fredsförenings verksamhet från så lång tid tillbaka, att när jag började göra det, hade jag aldrig hört talas om att herr Lindhagen hade något intresse för denna fredsförening eller deltagit på något som helst sätt i denna förenings verksamhet.

Det kan emellertid inte vara lämpligt att nu orda så mycket om detta, och jag anser det inte heller vara av sådan betydelse, att det bör hindra oss att bevilja detta lilla anslag för att främja ett vackert och ideellt syfte. Jag fortfar att yrka »att riksdagen må till understöd åt Svenska freds- och skiljedomsföreningen på extra stat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor».

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 61, bifaller den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

*Om anslag till
Svenska freds-
och skilje-
domsförening-
gen.
(Forts.)*

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 103 ja mot 71 nej, vid vilken utgång kammaren således, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 6.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen av ett antal exemplar av vissa delar av ortnamnskommitténs arbete över ortnamn i Älvsborgs län; och

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kvinnas utnämning och befordran till rektor vid kvinnligt folkskoleseminarium.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls av kammaren.

§ 7.

Vidare förelåg till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 64, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om begränsning av landshövdingarnas boställsvåningar m. m.

*Ang. lands-
hövdingarnas
boställsvåningar
m. m.*

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 18, av herr *C. G. Ekman* och den andra inom andra kammaren, nr 53, av herr *Eriksson* i Grängesberg *m. fl.*, vilka motioner för förberedande behandling remitterats till statsutskottet, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning, huruvida icke, där behov av ökade lokalutrymmen för länsstyrelse föreläge, sådana kunde erhållas genom begränsning av de i länsresidensen åt landshövdingarna upplåtna boställsvåningarna eller, där större lokalbehov föreläge, landshövdingarnas bostadsförmån kunde utgå i kontant hyresbelopp.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida och i vilken utsträckning den nu till landshövdingarna utgående bostadsförmånen in natura skulle kunna ersättas med kontant hyresersättning.

Ang. lands-
hövdingarnas
boställsvänin-
gar m. m.
(Forts.)

Vid utlatandet var emellertid fogad reservation av herrar A. Ekman, O. M. Strömberg, Ekelund, J. Nilsson, Bergqvist, Widell, Malmborg och Rooth, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd för-
anleda.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan yttrade:

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Såsom kammar-
en behaga finna, har den motivering, som av statsutskottet anförts
uti detta ärende, godkänts även av reservanterna. Det är endast
i fråga om det beslut, som av denna motivering skall komma att
föranledas, som någon obetydlig skillnad förefinnes mellan stats-
utskottets majoritet och reservanterna. Under det att statsutskot-
tets majoritet har föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med
framställning om verkställande av utredning, huruvida och i vilken
utsträckning den nu till landshövdingarna utgående bostadsförmå-
nen in natura skulle kunna ersättas med kontant hyresersättning,
ha reservanterna lagt till några få ord i motiveringen, nämligen:
»Utskottet är emellertid övertygat därom, att Kungl. Maj:t i varje
särskilt fall, då länsstyrelse är i behov av utvidgade lokaler, även
kommer att taga hänsyn till möjligheten av att för sådant änd-
mål taga i anspråk landshövdingens bostad eller del därav. Ut-
skottet anser därför skäl icke föreligga att hos Kungl. Maj:t be-
gära en utredning i frågan» och hemställer därför om avslag å
motionerna.

Både majoriteten och reservanterna ha fastslagit, att på olika
ställen uti vårt land förhållandena beträffande länsresidensen ställa
sig synnerligen olika, och att det sålunda ingalunda kan upp-
dragas en regel för, huru i detta avseende skall förfaras på alla
platser. På åtskilliga platser skulle den av motionärerna önskade
reduktionen av landshövdingarnas bostäder till förmån för själva
ämbetsverken kunna ske utan olägenhet. På andra platser åter-
igen, såsom också av utskottets majoritet erkännes, skulle på
grund av flera i motiveringen anförda skäl sådant icke befinnas
lämpligt.

Vare sig man således här vill gå majoritetens eller reservan-
ternas väg, måste man under alla omständigheter pröva varje sär-
skilt fall för sig. Genom verkställandet av en utredning *nu* över
hela linjen får man icke någon vissnet om, att vid den tidpunkt,
då på ena eller andra hållet kan yppa sig ett behov av att an-
skaffa större lokaler för länsstyrelserna, den gjorda utredningen
då har den tillämplighet, som den nu visar. Vi reservanter ha
därför ansett det vara lämpligare att överlämna åt Kungl. Maj:t
att i varje särskilt fall pröva och vidtaga de åtgärder, som då i
detta avseende kunde befinnas påkallade.

Det har verkligen funnits ytterligare ett skäl, som vi ansett
vara i detta avseende särskilt talande. Det är ju alldeles påtag-
ligt, att om Kungl. Maj:t nu skulle verkställa en sådan utredning

över hela linjen, skulle därigenom, det ligger i sakens natur, hos de olika länsstyrelserna framkallas en önskan att söka förskaffa till vart och ett sådant ämbetsverk så stora och rymliga lokaler som möjligt, och det är ingalunda sagt, att i alla dessa avseenden behovet skulle komma att stanna inom vad som kan fyllas genom en reduktion av landshövdingboställena. Det är mycket möjligt, att, såsom också utskottsmajoriteten erkänner, man på flera platser skulle finna, att en sådan reduktion icke låter sig göra, men att man genom framställning om en dylik utredning skulle framkalla anspråk, som eljest åtminstone för en avsevärd tid framåt skulle ha kunnat tillbakahållas.

Under sådana förhållanden tror jag, att det även ur sparsamhetssynpunkt kan vara skäl i att åtminstone för närvarande icke göra någon framställning om en sådan utredning, som här ifrågasättes.

Slutligen vill jag också påpeka, ehuru det naturligtvis icke är något skäl, som bör vara avgörande för denna kammare, att första kammaren redan fattat sitt beslut i överensstämmelse med reservationen. Om sålunda andra kammaren beslutar en skrivelse, så blir av det hela intet; om andra kammaren däremot beslutar i överensstämmelse med reservationen, så står detta uttalande fortfarande kvar, att man förutsätter, det Kungl. Maj:t kommer att i varje särskilt fall, då vid en länsstyrelse behov av utvidgade lokaler yppar sig, taga hänsyn till möjligheten av att taga i anspråk vederbörande landshövdingbostad eller del därav. Det står alltså kvar en från riksdagens bägge kamrar direkt gjord uppmaning till Kungl. Maj:t att så förfara, vilken uppmaning eljest skulle försvinna.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka avslag å utskottets framställning och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! Det torde väl vara så, att någon allmängiltig regel för, hur man skall ordna beträffande landshövdingarnas bostadsfråga näppeligen kan uppställas med anledning av de synnerligen olika förhållanden i detta avseende, som finnas i olika residensstäder. Detta har utskottet tagit hänsyn till i det yttrande, som ligger till grund för utskottets förslag. Det bör också, när man går att bedöma en fråga som den föreliggande, framhållas, att det finnes helt säkert åtskilliga fall, där det skulle vara till förmån både för staten och för landshövdingarna, ifall man kunde ordna frågan i överensstämmelse med den önskan, som föresvävat motionärerna, d. v. s. så, att man låte landshövdingarna få hyresersättning och staten finge för andra ändamål disponera landshövdingarnas boställsvåningar.

Förhållandet är för det första det, att staten på många ställen behöver lokaler för länsstyrelsernas räkning. Det kan samtidigt inträffa, att vederbörande landshövdingars boställsvåning är tilltagen så stor, att det måste anses vara en oskälig börda för den, som

Ang. landshövdingarnas boställsvåningar m. m.
(Forts.)

Ang. lands-
hövdingarnas
boställsvåning-
gar m. m.

(Forts.)

skall vara tvungen att bebo, möblera och uppvärma densamma samt hålla betjäning till en så stor och betungande bostad. Det har härvidlag delats ut i kamrarna ett betänkande från statsutskottet, där man haft att taga ståndpunkt till ett förslag från Kungl. Maj:ts sida, att staten skulle betala uppvärmning av landshövdingarnas bostäder. Statsutskottet har icke fullt varit med på detta förslag, men till en del har statsutskottet funnit förhållandena påkalla, att man tillmötesginge en sådan framställning. Under sådana förhållanden bör det vara tydligt, att det i åtskilliga fall är till förmån både för det allmänna och även för vederbörande tjänstinnehavare, att man löser frågan i överensstämmelse med motionärernas tankegång.

Om man alltså är överens om detta, och det synes både majoriteten och minoriteten inom utskottet vara, då uppstår det spörsmålet: skall man tänka sig att göra en allmän undersökning angående denna sak, så att man undersöker, huru det ställer sig vid samtliga de olika residensen, eller skall man pröva detta från fall till fall? Jag tror, att det finnes goda skäl att välja den första utvägen. Det kan nämligen vara så, att i fall man icke gör en sådan undersökning i tid för alla de olika residensstädernas vidkommande, utan i stället prövar varje fall särskilt för sig, det visar sig, att man nödgas ta hänsyn till, att en landshövding, som bebor en dylik boställsvåning, har inrett och möblerat den o. s. v. och vidtagit en del kostsamma anstalter för att bättre kunna bebo lägenheten. Det kan då mycket väl visa sig, att skyldig hänsyn till landshövdingen gör, att man icke vill köra ut honom ur denna bostad vid den tidpunkt, när densamma möjligen skulle behöva tas i anspråk för ämbetslokaler o. s. v. Det är därför enligt min uppfattning mycket bättre att göra en sådan undersökning över hela linjen. På det sättet får man reda på hithörande förhållanden, och även den, som skall mottaga utnämning till en landshövdingplats, vet vad en sådan undersökning givit till resultat och känner således till vad han har att rätta sig efter vid tillträdet av tjänsten eller om han sedan längre fram under sin tjänstetid, när det kan befinnas lämpligt, kan bliva skyldig att underkasta sig de förändringar i fråga om bostaden, som kunna befinnas ändamålsenliga att vidtaga. Ur den synpunkt har jag för min del obetingat anslutit mig till tanken på, att man skulle göra en allmän undersökning och verkligen här få en skrivelse till stånd.

Nu anförde statsutskottets ärade ordförande, att första kammaren redan avslagit skrivelseförslaget, och han ansåg det därför vara klokare av andra kammaren att bär biträda första kammarens beslut, så att därigenom åtminstone motiveringen skulle stå kvar. Jag skulle vilja säga, att jag tror, att det ligger ett kraftigt understrykande av den uppfattning, som väl är rätt allmänt utbredd i denna kammare, därest man nu bifaller ett förslag, som går ut på en positiv åtgärd för ögonblicket och icke stannar vid ett rent negativt beslut. Motiveringen är ju i allt väsentligt gemensam för båda meningsriktningarna, och den kan inte tas bort,

men andra kammaren understryker genom ett bifall till utskottets hemställan kraftigare sin önskan om, att man måtte gå till en undersökning av dessa förhållanden.

På grund härav tror jag, att det kan vara skäl i, att andra kammaren här följer statsutskottets uppfattning, och jag ber alltså att få yrka bifall till dess hemställan.

*Ang. lands-
hövdningarnas
boställvånin-
gar m. m.
(Forts.)*

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Härefter föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av väckt motion om viss ändring i villkoren för statsbidrag till folkskollärares avlöning;

nr 66, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser angående statsbidrag till fortsättningsskola; och

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriska regleringsåtgärder inom Dalälvens flodområde; samt jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åvägabringandet av en lag rörande kåd- och barrplockning i syfte, bland annat, att förhindra uppkomsten av inhemsk industri med kåda och barr såsom råvara; och

nr 38, i anledning av väckt motion ifråga om exportförbud å kåda och barr samt produkter därav.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 9.

Till behandling upptogs härpå jordbruksutskottets utlåtande, nr 44, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om åbokommitténs uppgifter.

*I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.*

Uti en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 258, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte överväga i vad mån:

1) åbokommitténs ursprungliga brådskanie uppgift att bringa hjälp åt åborna på rekognitionshemman och under bruk skatteköpta hemman kunde befrämjas genom andra direktiv för kommittén än som innefattades i dess första instruktion; samt

2) åbokommitténs senare uppgift att vara förstyre för den till åborna anslagna rättshjälp kunde utbytas mot en anordning, som bättre motsvarade behovet än som syntes blivit fallet med det genom kungörelsen den 17 juni 1916 stadgade förfarandet.

*I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.*

(Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *Hage*, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen ville anhålla,

1) att Kungl. Maj:t med anledning av herr Lindhagens ovanberörda motion måtte taga i övervägande, huruvida ej åbokommitténs uppgift att vara förstyre för den till åborna anslagna rättshjälpen kunde utbytas mot en anordning, som bättre motsvarade ändamålet än som syntes bliva fallet med det genom kungörelsen den 17 juni 1916 stadgade förfarandet; och

2) att vad herr Lindhagen i nämnda motion i övrigt föreslagit ej måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

av herr *Sjöblom*.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr Hage yttrade: Herr talman! Såsom herrarna finna, är det två yrkanden, som framställas i den motion av herr Lindhagen, som nu här föreligger till behandling. Det första yrkandet går ut på, »att åbokommitténs ursprungliga brådskanke uppgift att bringa hjälp åt åborna på rekognitionshemman och under bruk skatteköpta hemman kunde befrämjas genom andra direktiv för kommittén, än som innefattas i dess första instruktion». Orsaken till detta yrkande är, att motionären har kunnat konstatera, att, såsom han säger, kommitténs arbeten hittills väsentligen inskränkt sig till en kulturhistorisk framställning av hithörande förhållanden. Nu är det alldeles givet, att de människor, som det här gäller, icke bli vidare hjälpta av en dylik kulturhistorisk utredning, och det är då helt naturligt, att under sådana förhållanden strävan att göra något åt denna sak tar sig uttryck i en sådan motion som den av herr Lindhagen här framlagda. För min del vill jag säga, att i denna punkt äro dock förhållandena sådana, att det, såvitt jag förstår, är nödvändigt att först göra en sådan utredning som den av herr Lindhagen här påtalade. Men det är också naturligtvis lika nödvändigt eller ännu nödvändigare att så fort som möjligt komma fram till några verkligt positiva förslag, som äro ägnade att hjälpa dessa människor, som det här är fråga om. Men jag anser det för min del redan vara klargjort genom de direktiv, som lämnats kommittén, att kommittén även och framför allt har dessa andra mera positiva uppgifter att lösa. Jag menar alltså, att de direktiv, som redan äro givna, äro sådana, att de förpliktiga kommittén att söka åstadkomma detta andra positiva, som herr Lindhagen här har påyrkat. Jag har med anledning härav kommit till den uppfattningen, att motionen, i vad angår den första punkten, icke bör till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Däremot finnes det en andra punkt i herr Lindhagens yrkanden, som jag för min del har ansett mig böra understödja. I denna punkt yrkar herr Lindhagen, att åbokommitténs senare uppgift att vara förestyre för den till åborna anslagna rättshjälps kunde utbytas mot en anordning, som bättre motsvarar behovet, än som synes bliva fallet med det genom kungörelsen den 17 juni 1916 stadgade förfarandet.

*I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.
(Forts.)*

Såsom grund för detta yrkande har bland annat påpekats det förhållandet, att reglerna i den instruktion, som, på åbokommitténs förslag, fastställts av Kungl. Maj:t med avseende på utdelningen av det anslag, som riksdagen beviljat för nu ifrågavarande ändamål, ur flere synpunkter icke äro tillfredsställande. Särskilt har man velat framhålla, att de rättssökande åborna genom dessa regler i flera avseenden komma i en sämre ställning än andra rättssökande medborgare, som eventuellt skulle kunna erhålla rättshjälps enligt det förslag till allmän rättshjälps, i vars utarbetande bland andra deltagit ledamoten av denna kammare herr Jakob Pettersson i Södertälje.

Det påstående, som nu göres av herr Lindhagen i detta sammanhang, är verkligen fullständigt riktigt. Man kan bevisa detta genom att här draga fram några exempel och jämföra de rättsregler, som skola gälla för den allmänna rättshjälpen enligt det av herr Jakob Pettersson m. fl. utarbetade förslaget, och de rättsregler, som äro fastställda för utdelande av rättshjälps till åbor. Jag kan icke finna annat, än att det måste vara orätt att på detta sätt ställa vissa rättssökande i en sämre ställning än andra rättssökande svenska medborgare.

Jag vill här ta ett exempel. Det gäller användande av ombud i en rättegång. I det förslag, som jag här förut talat om och som är utarbetat av herr Jakob Pettersson m. fl., stadgas att, om en rättssökande uttalat sig för användandet av ett visst juridiskt ombud, så bör avvikelse därifrån icke ske annat än i mycket trängande fall, under det att däremot, när det gäller rättshjälps till åbor enligt åbokommitténs förslag, inga motsvarande bestämmelser finnas, utan en åbo får taga emot vilken jurist som åbokommittén vill pracka på honom. Detta är en avsevärd nackdel för de rättssökande åborna.

Vidare står i förslaget om allmän rättshjälps, att om en fattig rättssökande inställer sig och begär rättshjälps, skall han erhålla biträde med avfattandet av ansökan härom, d. v. s. det blir enligt detta förslag ett nästan fullständigt rättshjälpskontor, som denne man har att vända sig till. Han kan där få alla möjliga upplysningar och kan där lämna fram sin sak fullständigt och meddela alla de omständigheter, som inverka på saken. Vad däremot angår rättshjälps åt åbor, finnes där inga motsvarande bestämmelser i något avseende, men i stället mycket detaljerade stadganden därom, att den rättssökande åbon måste lämna en mycket noggrann framställning om vad han vill ha fram; han måste meddela alla saker, som möjligen kunna inverka på bedömandet av hans rätts-

*I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.
(Forts.)*

anspråk m. m. sådant, men han får icke någon som helst hjälp vid uppsättandet av sin skrivelse för detta ändamål.

Slutligen finnes i detta förslag om rättshjälp i allmänhet en bestämmelse om, att därest en person fått sin framställning om rättshjälp avslagen, har han rättighet att överklaga detta beslut, under det att däremot med avseende å rättshjälp för åbor ingen dylik bestämmelse finnes. I sistnämnda fall har alltså vederbörande rättssökande icke rätt att överklaga och söka rättelse i ett beslut, som går honom emot.

Detta är alltså några konstateranden av fakta, som äro sådana, att man kan bestämt påstå, att det är riktigt, såsom det säges i herr Lindhagens motion, att dessa rättssökande åbor komma i en sämre ställning än andra rättssökande svenska medborgare. Det finnes därför från denna utgångspunkt starka skäl för att påyrka en ändring i dessa förhållanden, vilket ju också herr Lindhagen har gjort.

Men det finnes även en hel del andra saker, som kunna påtalas i detta sammanhang, bland annat det, att man lagt avgörandet av hela denna rättshjälpsfråga i åbokommitténs händer. Det har redan vid föregående tillfällen här i kammaren gjorts gällande, att detta icke är ett lämpligt förfarande. Det har sagts, att det vore bättre, att antingen en bestämd person finge hand om ledandet av dessa rättegångar eller också att en mindre kommitté, bestående endast av några få personer, finge sköta denna sak.

Ett av skälen till, att man icke i fortsättningen bör anförtro utdelandet av denna rättshjälp åt åbokommittén är ju det, att denna kommitté är samlad endast en kort tid av året. Det är visserligen sant, att det givetvis även under mellantiden finnes här ett organ, ett sekretariat, som arbetar för kommitténs räkning, men jag föreställer mig, att detta sekretariat icke har rätt att självständigt besluta i sådana frågor som dessa.

Vidare har det sagts, att denna åbokommitté är en objektivt utredande institution och att den i sådana frågor som dessa åbörätsundersökningar har till uppgift att lägga fram skälen för och emot vederbörande åbos anspråk å ena sidan och motpartens, t. ex. ett bolags, å den andra sidan. Nu är det ju så, såsom var man vet, att när man för en rättegång, så följer man i allmänhet icke den vägen. Rättegångsförfarandet här i vårt land är, när det gäller förandet av talan för en viss part, lagt på det sättet, att man på den ena sidan söker föra fram alla sina skäl, men däremot nekar till och söker förringa bevisvärdet av allt, som framföres från den andra sidan. Men då förstår en var, att en kommitté, som är objektivt utredande och som alltså vid sin bevisning skall föra fram både det, som är till fördel för åbon, och det, som är till nackdel för honom, icke kan vara lämplig att såsom jurist vid en rättegång biträda en viss part, i vars intresse det måste ligga att endast lägga fram sådana saker, som äro till hans fördel. Jag tror, att denna synpunkt är av synnerligen stor betydelse, och jag vet också, att en del jurister, som yttrat sig om denna sak, ha sagt, att det

är olämpligt att lägga ledandet av en rättegång i en sådan objektivet utredande institutions händer, som det här är fråga om.

*I fråga om
åbokkommitténs
uppgifter.
(Forts.)*

Det är många andra synpunkter, som tala till förmån för den del av herr Lindhagens motion, däri det påyrkas, att ledandet av dessa rättegångar bör överlämnas i andra händer än åbokkommitténs. En sådan synpunkt är den, att åbokkommittén är upptagen till rätt stor del även av annat arbete, och man kan lätt befara, att om den också skall ha hand om dessa vidlyftiga rättegångar, dess arbete kommer att fördröjas, något som efter mitt förmenande vore synnerligen att beklaga, därför att man ute i landet på sina håll givetvis väntar, att denna utredning skall bli färdig så fort som möjligt.

Jag kan också såsom skäl för, att icke åbokkommittén bör ha hand om denna sak anför det förhållandet, att på grund därav, att avgörandet av dessa frågor nu är lagt i en kommittés händer, finnes ingen möjlighet att överklaga ett av kommittén fattat beslut. Jag har redan förut varit inne på denna sak och påpekat, att det förhåller sig så, att någon klagorätt i det fallet icke finnes.

Dessa synpunkter äro enligt mitt förmenande av sådan betydelse, att jag anser mig för min del böra yrka bifall till herr Lindhagens förslag i vad gäller andra punkten i hans motion. Jag skall alltså be att få yrka bifall till den föreliggande av mig avgivna reservationen och sålunda hemställa, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t med anledning av herr Lindhagens motion nr 258 i andra kammaren måtte taga i övervägande, huruvida ej åbokkommitténs uppgift att vara förestyre för den till åborna anslagna rättshjälpen kunde utbytas mot en anordning, som bättre motsvarar ändamålet, än som synes bli va fallet med det genom kungörelsen den 17 juni 1916 stadgade förfarandet, samt att vad herr Lindhagen i ovan nämnda motion i övrigt föreslagit ej måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr vice talmannen, som under herr Hages anförande övertagit ledningen av förhandlingarna, gav nu ordet till

Herr Karlsson i Fjäl, som yttrade: Herr vice talman! Allt sedan åbokkommitténs tillsättande har vid varje riksdag, som sedan dess förflutit, denna kommitté varit föremål för kalfatrande i denna kammare. Orsaken till detta sökte jag antyda i ett anförande föregående år och skall därför icke nu giva mig in på detta. Vad man haft att anmärka mot kommittén i årets och föregående års motioner har varit, att kommittén hittills icke framkommit med något positivt förslag, syftande till att nu omedelbart hjälpa dessa många människor, som man uttrycker sig. Vidare har man anmärkt, att kommittén i stället fördjupat sig i juridiska spekulationer, som gjort, att dess arbete blivit resultatlöst, att det endast blivit en kulturhistorisk utredning över förgångna skeden och över de rättsförhållanden på jordfrågens område, som tidigare ha existerat. Att kommittén icke varit mäktig att ännu komma

*I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.
(Forts.)*

fram med något positivt förslag det beror dels på kommitténs instruktion, dels på själva ämnet samt det rika material, som kommittén måste röra sig med. Dessa stubb- och åborättigheter, som det är fråga om, förskriva sig från 1600- och 1700-talen, varför kommittén måste gå tillbaka till dessa tider och söka reda på då levande åbor och sedan följa deras ättlingar till våra dagar. Under tiden händer det, att dessa hemmanslotter, som det kan vara fråga om, varit föremål för processer i olika rättsinstanser, som kommittén nödgas följa, det är ett kolossalt arbete, som icke någon, som icke sysslat med dessa saker, kan förstå.

Det är nu så, att dessa åborätter varit ärftliga, och det gör, att man måste taga reda på, om den nuvarande innehavaren är släkt i rätt nedstigande led med de ursprungliga åborna eller icke. Det gör, att arbetet är kolossalt omfattande och tidsödande. Det är tydligt, att det vid ett sådant utredningsarbete är omöjligt att, såsom herr Lindhagen påstått flera gånger, då denna fråga varit före, se bort från de juridiska synpunkterna, utan man måste taga hänsyn även till dem. Det heter i instruktionen, att kommittén skall taga reda på icke endast antalet och beskaffenheten av de å s. k. rekognitionsskogshemman samt å under bruk skatteköpta hemman befintliga lägenheter, utan även de villkor, på vilka dessa innehavas, och att om utredningen ger vid handen, att någon med orätt, franvunnits sin besittningsrätt, kommittén skall framkomma med förslag till gottgörelse i ett eller annat avseende. Herrarna förstå på grund härav, att det är nödvändigt, att gå grundligt till väga och att arbetet därigenom blir tidsödande samt att det icke går an att förbise det rent juridiska vid en sådan utredning.

Nu är det en allmän föreställning i denna kammare och framför allt ute i landet, att åborna skulle vara en mycket talrik klass. Det är ofta så, att dessa människor om de blott bruka ett rekognitionshemman, eller ett under bruk skatteköpt hemman tro, att de äro åbor, men vid närmare undersökning befinnes det, att så icke är fallet. I många fall ha de gamla åborna salt åborättigheten till bruken, utan att den nu levande generationen har vetskap därom, i andra fall ha de franvunnits åborätten genom domar o. s. v. I sådana fall kan kommittén icke göra något. Att såsom här flera gånger påyrkats, komma fram med förslag till åtgärder för att hjälpa dessa åbor, innan man vet, huru många de äro och vad rätt de ha, är icke möjligt. Först måste man undersöka grunden, innan man kan föreslå åtgärder till avhjälpande av de missförhållanden, som kunna finnas.

Så har man gjort anmärkning på att kommittén fått en olämplig sammansättning varigenom bruksägareintresset skulle vara mycket starkt representerat. Jag kan icke annat än på det kraftigaste tillbakavisa dessa insinuationer, att icke mina kamrater i kommittén skulle vara opartiska och sträva att göra det bästa de kunna av det arbete de ha sig förelagt. Om det skulle vara så, att när kommitténs arbete är slutfört, det skulle visa sig vara, såsom

någon sagt, huvudsakligen ett kulturhistoriskt arbete, så beror det icke på kommittén, utan det beror på, att vi icke kunnat få fram något annat resultat av det material, som kommittén haft till sitt förfogande.

*I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.
(Forts.)*

Nu har motionären i år även tagit upp frågan om rättshjälp till åborna. Som bekant, anslog 1915 års riksdag på motion av herr Lindhagen 15,000 kronor till rättshjälp åt de åbor, som måst väcka rättegång för att få sin rätt klarlagd vid domstol detta i avvaktan på att kommitténs utredning skulle slutföras. Därvid avsågs särskilt sådana åbor, som befarades under tiden bliva vräktas av bruksägaren. Detta rättshjälpsanslag blev tillgängligt från och med 1916. Det dröjde emellertid till slutet av juli, innan Kungl. Maj:ts kungörelse angående användningen av rättshjälpsanslaget utkom. Före denna kungörelses utkommande gjorde man kraftiga påtryckningar och påminnelser från åboförbundet genom dess sekreterare hos Kungl. Maj:t om nödvändigheten av att denna författning snarast utkomme, ty åborna voro i trängande behov av hjälp. Emellertid utkom denna förordning, och då inträffade det märkvärdiga förhållandet, att någon ansökan om rättshjälp icke inlämnades. Detta föreföll oss i kommittén litet underligt, eftersom vi visste, att processer voro väckta, och att åtskilliga av dem voro brådskande och i behov av hjälp. Kommittén funderade mycket över vad anledningarna till detta kunde vara. Vi trodde oss finna, att anledningen huvudsakligen var, föreskriften att rättegångsombudet skulle ha en viss juridisk kompetens. Tiden gick till fram emot jultiden, och ingen ansökan inkom. Då fann sig kommittén föranlåten att på det kraftigaste framhålla för åbornas ombudsman det olämpliga i att på detta sätt driva obstruktion och icke lämna in ansökan om rättshjälp, i synnerhet som man tidigare framhållit det trängande behovet av hjälp. Först sedan kommittén gjort dessa framställningar, fann man sig föranlåten att inkomma med anhållan om rättshjälp. Men det dröjde länge innan sådan ansökan inkom: först i februari inkommo fullständiga ansökningar.

Huru har kommittén ställt sig till dessa ansökningar? Har man gått tillväga på det byråkratiska sätt, som herr Hage skisserat? Nej, visst icke! Ansökningarna ha utskrivits på kommitténs kansli i samråd med kommitténs sekreterare och med användande av kommitténs medel, vartill kommittén knappast varit berättigad. Ansökningarnas uppsättande har sålunda icke kostat dessa personer mera än möjligen porto för skrivelsens insändande, det är allt.

Nu har herr Hage gjort jämförelser mellan det förslag till kostnadsfri rättshjälp i allmänhet, som utarbetats av borgmästare Pettersson m. fl., och den kungl. kungörelse, som ligger till grund för rättshjälpsansökningarna i detta fall. Jag vill då påpeka, att det av borgmästare Pettersson m. fl. utarbetade förslag ännu icke blivit lag, och vi veta icke, huru detta förslag blir, då det blir antaget. Emellertid beror allt på, huru bestämmelserna tillämpas och handhavas, och jag tillbakavisar beskillningen, att kommittén

I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.
(Forts.)

skulle vara den tyrann, som man gång på gång här velat göra gällande. Kommittén har tvärtom visat tillmötesgående, så långt detta varit möjligt, då det gällt att hjälpa åborna, änskönt — det måste jag säga — det gjorts allt för att hindra kommittén att komma i beröring med dem just för att få dem att tro, att kommittén varit sådan, som man sökt göra gällande.

I fråga om handhavandet av rättshjälpen vill jag påpeka, att kommittén icke önskat att få rättshjälpen om hand. I det ytt- rande, som kommittén avgav till Kungl. Maj:t rörande denna fråga, föreslogs, att ansökningarna skulle inlämnas till Kungl. Maj:t, och provas av Kungl. Maj:t. Emellertid sköt Kungl. Maj:t ärendet ifrån sig, och lade prövningen och ansvaret med denna invecklade och ganska grannliga sak på kommittén.

Ifråga om anlitande av rättegångsombud äga ju enligt författ- ningen de rättssökande rätt att föreslå ombud, och det kommer icke i fråga — om detta ombud fyller kompetensfordringarna — att kommittén icke skulle godkänna det ombud, som åborna själva förordat. Herr Hage nämner — jag tror i reservationen — en viss jurist, som skulle ha åbornas förtroende och som de helst skulle vilja ha till rättegångsombud. Det har varit kommittén bekant, att så varit förhållandet, och då det gällde att förordna ombud med anledning av de ansökningar om rättshjälp som av kommittén beviljats, tog kommittén hänsyn till detta, ehuru icke begäran framstälts om visst rättegångsombud, och vände sig till doktor Söderqvist med förfrågan, om han ville åtaga sig dessa mål. Då han vägrade att åtaga sig detta, dels emedan han hade mycket att göra, dels emedan han icke ville gå i vägen för åbo- förbundets ombudsman och sekreterare Dalqvist, som anhängig- gjort och fört dessa processer, hade kommittén intet annat att göra än att förordna annat ombud.

Jag har i detta sammanhang velat framhålla detta och skall icke taga kammarens tid ytterligare i anspråk. Jag slutar med att säga, att om kammaren följer herr Hage och anser, att hand- havandet av rättshjälpen bör ske på annat sätt, så är jag säker på att ingen av kommitténs ledamöter skall ha något emot detta utan vara glad över att få slippa detta besvär. För egen del tror jag mig kunna försäkra kammaren, att kommittén har tagit och fortfarande kommer att taga all möjlig hänsyn till åborna, då det gäller rättshjälp. Jag tror sålunda, att de icke skulle komma i en bättre ställning, om kammaren bifölle reservationen.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Vidare anförde:

Herr Sjöblom: Herr vice talman, mina herrar! Jag har avgivit en blank reservation till detta utskottsbetänkande, och det kommer sig därav, att jag under behandlingen av detta ärende har fått den uppfattningen, att ändå allt kanhända icke är, som det borde vara, då det gäller dessa åbor, i de avseenden, som det här rör sig om.

Utskottet anför i sitt betänkande, att de 15,000 kronor, som riksdagen anslagit till beredande av rättshjälp åt åbor, icke kommit till användning, och det framhölls också av herr Karlsson i Fjäl, att så icke skett förr än på sista tiden. Jag vet icke, om orsakerna härtill äro de, som herr Karlsson anförde, vilket dock är möjligt, men det förefaller mig, som om det finnes en viss misstro mellan åbokommittén och de fattiga människor, som åbokommittén har att hjälpa. Jag tror det vara nödvändigt, att om sådan misstro förefinnes, man på ett eller annat sätt söker avlägsna den för dessa fattiga människors skull. Vi göra så stora uppooffringar för att skaffa egna hem och möjliggöra därmed i tusentals fall för personer, som ofta äro ovana vid lantbruk, att skaffa sig sådana hem, under det att dessa människor, som kanske äro fästa vid sina små hem med barndomskärlek, icke komma till den rätt, som de tro sig ha. Jag tror, att det finnes en misstro mellan kommittén och dessa åbor, vilken behöver undanröjas på ett eller annat sätt. Och därför har jag trott, att det skulle vara lämpligt, att riksdagen genom en skrivelse till Kungl. Maj:t söker få en ändring till stånd.

*I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.
(Forts.)*

Utskottet har ju anført, att åbokommittén, om så finnes nödvändigt, skulle ingå till Kungl. Maj:t med anhållan, att kungörelsen skulle ändras, där detta vore av behovet påkallat. Det är möjligt, att det förhåller sig så, men man hjälper icke dessa människor genom en sådan hänvisning. Jag känner icke åbokommitténs intresse för saken, ehuru jag tror, att det är varmare, än som synes framgå av herr Lindhagens motion, men jag tror, att nödvändigheten kräver, att något mera göres för dem.

Det anföres vidare av utskottet, att Kungl. Maj:t så sent som i mars månad i år provat ärenden av ungefär samma innehåll, som innefattas i motionen, men lämnat dem utan avseende. Jag tror icke, att detta bör utgöra hinder för andra kammaren att gå med på klämman i reservationen, ty det visar icke, att icke behov av ny utredning kan föreligga.

Herr Karlsson tar ju åbokommittén i försvar, och det är — höll jag på att säga — både hans plikt och skyldighet att göra som medlem av kommittén. Jag har ingen anledning alls att anse den partisk i dessa frågor, men det kan hända, att den på grund av vissa förhållanden icke kommit i ett sådant förhållande till åborna, som kräves för att den skall rätt kunna fylla sin uppgift. Detta behöver icke vara kommitténs fel, men jag tror, att för att man skall komma till det mål, som riksdagen åsyftat, bör en förändring ske.

På dessa grunder yrkar jag, herr talman, bifall till klämman i herr Hages reservation.

Herr Helger instämde häruti.

Herr Lindhagen: Huvudsaken i denna motion är frågan om själva direktivet för kommitténs arbete. Detta anser jag vara det

I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.

(Forts.)

viktigaste. Men då mitt förslag i denna del blivit avstyrkt av hela utskottet, vet jag icke riktigt, huru jag skall ställa mig.

Anledningen till att jag väckte min motion var den, att det närmast var på mitt initiativ, som en riksdagsskrivelse kom till stånd, som sedan föranledde denna kommittés tillsättande. Sedan har på motion av mig anslag beviljats till rättshjälp åt dessa åbor. Då är det förklarligt, att jag känt mig uppfördad och önskat att följa dessa frågor och tillse, huru de skulle komma att utveckla sig.

Vad då först angår åbokommitténs direktiv, så står det uttryckligen i dess instruktion, att den skall verkställa utredning rörande antalet och beskaffenheten av de å s. k. rekognitionsskogshemman samt å under bruk skatteköpta hemman befintliga lägenheter jämte de villkor, på vilka dessa innehavas, ävensom i vad mån och på vad sätt innehavarna av dylika lägenheter må kunna tryggas i besittningsrätten till desamma. Jag har varit med vid åtskilliga diskussioner om denna sak både utom och inom. Men man har icke fatt något uppslag eller förvisning, om kommittén tänkt komma till annat resultat än en utredning om förgångna tidens historia rörande det ena hemmanet efter det andra. Vad som styrkte mig i mitt förehavande att väcka en motion även i år var, att Karlsson i Fjäl enskilt sagt mig, att han trodde, att kommitténs arbete icke kunde leda till väsentligen annat än kulturhistoriska utredningar, och det sade han öppenhjärtigt. Han sade då, att så som arbetet är lagt, blir det icke annat, och jag ser nu att han nickar bifall till detta mitt påstående. Men då saken ligger på det sättet, att kommittén icke kan komma till annat resultat, har jag tillåtit mig ingripa, ty jag har med mina framställningar i riksdagen rörande dessa frågor avsett ett annat resultat.

Här har sagts, att motionen skulle giva uttryck åt en missstämning mot kommitténs sammansättning. Det har jag icke sagt såsom det huvudsakliga. Jag har icke riktat mig mot personerna, som nog göra sitt bästa. Men det är klart, att då en sådan här sak skall tagas om hand och utredas, så bör man i det allmännas och åbornas intresse lämna utredningen åt ett par, tre rivande karlar, som ha sitt hjärta på *den* sidan, åtminstone ganska mycket, och som förstå, att det gäller att utfinna något, som medför, att åborna få sitta kvar på sin jord och vinna en oberoende ställning. Detta sker icke genom att man lägger den huvudsakliga utredningen på personer, som stå bruksägarna mycket nära eller rent av varit anställda hos dem, eller åt sådana personer, som förut yttrat sig mycket skeptiskt om åbornas möjligheter och rätt.

Vår mening var att få personer i kommittén, som sågo saken litet ljusare, som ville slå vakt om de svagares rätt och som icke vore så bundna, som konservativa jurister i allmänhet äro här i landet, i juridiska former, utan som kunde taga sin uppgift på sådant sätt, att de ville vara med om att slita sönder formerna och få fram innehållet, och detta senare kan icke ske — jag upp-

repar det — på annat sätt än genom en ny lagstiftning. Huru skall kommittén kunna utreda den här härvan av historiska fakta, om vilka man kan ha både den ena och den andra meningen? Det är allt så svävande, att domstolarna kunna döma lika väl på det ena som på det andra sättet. Då man vet, att domstolarna i allmänhet äro lagda så på grund av landets industrialisering, att deras sympatier ligga mest hos industrien, så tycka de, att detta är gamla saker, som det icke är värt att röra vid. Då man alltså icke kan vänta någon social hjälp från dem, då lönar det sig föga för kommittén att sasom sin huvuduppgift syssla med de gamla former, som dessa förhållanden iklätt sig. Det tjänar icke något till att lägga sin själ i detta, då man endast kommer till ett negativt resultat. Antingen får kommittén ombildas till en kulturhistorisk kommitté eller också får kommittén söka hitta på något, varigenom skyndsamt hjälp kan beredas människorna ifråga. Här för finnes visserligen intet så verksamt medel som revolution. Men om man icke tror därpå, så får man tillgripa en ny lagstiftning.

*I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.
(Forts.)*

När det är fråga om den lagstiftning, som rör rekognitionsskogshemmanen, så bör visserligen utrönas, vilka som sitta där som åbor och med vilken de innehava dessa hemman. Men beträffande dessa åbor har kronan glömt föreskriva, att de skola sitta »odrivna», och därför åligger det statsmakterna att stifta en lag, att de åbor, som sitta på rekognitionsskogshemmanen, skola sitta odrivna. Lagen bör, fränsett allmänt mänskliga synpunkter, i detta fall grundas särskilt därpå, att då kronan skänkte skogen till bruken var det icke meningen, att man också skänkte bort åkerjorden och människorna därpå. Även om det sedan kommit nya åbor, har staten en moralisk skyldighet att göra en sådan social lagstiftning, att jorden på statens rekognitionsskogar skall förbehållas dem, som bruka jorden, vare sig de tillkommit förr eller senare. Denna rätt kan staten, som sagt, taga sig i all synnerhet på grund av sin gamla rätt till rekognitionsskogshemmanen vilka äro en gåva av staten.

Jag förmodar att åbokommitténs jurister säga, att deras juridiska samvete förbjuder dem detta. Då får man vända sig till andra personer, som ha ett annat, ett socialt samvete, och som kunna föresla sadana lagar.

Beträffande dem, som inneha under bruk skatteköpta hemman finnes redan det villkoret, att de skola sitta odrivna. Därför bör det möta så mycket mindre betänkligheter att här lagfästa detta genom ny uttrycklig lag.

Det hela bör sedan enligt min mening kompletteras med, förutom eventuellt en arrende- och vanhävdslag särskilt med en sådan lag som alltid ar efter ar ifrågasatts här i riksdagen på senare tider, nämligen en social expropriationslag, så att sadana jordbruk kunna få exproprieras med tillräcklig skog, och odlingsmark på det innehavarna må erhålla en självständig ställning. Ett dylikt förslag samlade nyligen, som herrarna torde komma ihåg, 99 röster mot

*I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.
(Forts.)*

101, i denna kammare. Också ett sådant förslag borde kommittén taga under överbägande, som komplement till de andra. Då detta förslag erhöi så många röster i denna kammare, bör man förstå, att den seger, som vanns, var en Pyrrus-seger för majoriteten. Men jag är övertygad, att juristerna inom kommittén skola anse sig av sitt juridiska samvete förhindrade även att föreslå en sådan lagstiftning. Då böra dessa personer utbytas mot andra, som ha ett socialt, ett, om jag så får säga, mera mänskligt samvete, så att de kunna tillgodose själva saken.

Så ligger frågan, och då är det klart, att det behöves nya direktiv för kommittén. Man kan säga, att teoretiskt ligger detta i kommitténs uppdrag, i dess andliga innehåll. Däri är jag ense med herr Hage och man kan därför uttala sig som han. Men om man tar saken praktiskt och icke bara teoretiskt, finner man att kommittén icke fattat saken, som den bör fattas. och då behövas nya praktiska direktiv, som sätta klart på papperet, vad som m-nas med det andliga innehållet i de redan givna direktiven. Då är jag också övertygad, att herr Karlsson i Fjäl såsom en välsinnad man, som röstat för förslaget om social expropriation, även skall gå med, bara han får en jurist med socialt samvete som stöd vid sin sida. Det är icke så lätt för en ensam lekman, som icke är jurist, att rå på och hålla sig över isen gent emot all den bevisföring, som de juridiska samvetena förmå prester i en kommitté. Därför behöver herr Karlsson det nyssnämnda stödet och därför bör han försöka laga, att det blir även en personförändring i kommittén.

Vad nu själva processerna angå, känner jag icke till anledningen till att det icke kommit in några anmälningar. Men man har sagt, att mellan åboförbundet och denna kommitté är det en konflikt så till vida, att åboförbundet anser, att dessa bestämmelser äro alldeles för byråkratiska, så att de icke kunna leda till någonting. Och däruti tror jag, att man kan ge förbundet rätt. Skall det verkligen kunna bli så, att råd kunna lämnas oväldigt snabbt och enhetligt, så behövs det en person, som har det hela i sin hand och som är skicklig att sköta detta. Då kan det verkligen bli någonting av, och därför är det, som jag också tillåtit mig draga fram den andra saken, angående rättshjälpen, ehuru den första saken för mig är den viktigaste.

Vid sådant förhållande, herr talman, så, ehuru jag i början av denna debatt funderade litet på att instämma med herr Hage — ty man skall ju hålla ihop med s. k. partivänner i politiken — är det mig dock, när jag tänker efter och hör diskussionen, alldeles omöjligt att göra detta, utan jag måste yrka bifall till min motion.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Herr Hage: Herr talman! Jag blev mycket förvånad, då jag hörde herr Karlsson i Fjäl ganska cyniskt rent av antyda, att det

troligen icke kan bli annat än en kulturhistorisk utredning av åbokommitténs verksamhet. Jag får verkligen säga, att när jag hörde detta, så började jag tänka på att gå över på herr Lindhagens linje. Men jag har utgått från helt andra förutsättningar. Jag har utgått från, att det var en bekant sak för herr Karlsson och för kommittén att det givits vissa bestämda direktiv för denna kommittés arbete. Här står ju, att kommitténs direktiv formulerats på följande sätt bl. a.: »...ävensom undersöka i vad mån och på vad sätt innehavarna av dylika lägenheter kunde tryggas i besittningsrätten till desamma, dels ock, därest utredningen skulle giva vid handen, att beträffande lägenhetsinnehavarna, som fränvunnits sin besittningsrätt, billighetsskäl i särskilda fall syntes böra föranleda ytterligare åtgärder från statens sida, därom hos Kungl. Maj:t göra anmälan.» Savitt jag kan förstå, innebär väl detta en skyldighet för kommittén, att icke nöja sig bara med en kulturhistorisk utredning av denna sak, utan om det kan konstateras, att dessa människor nu inte äro i den lyckliga situation, som man i allmänhet velat tro, i avseende på möjligheten att på rättslig väg nå sitt mål, så har kommittén skyldighet, absolut skyldighet, att göra någonting för dessa människor, föreslå en ändring av lagstiftningen eller på ett eller annat sätt åstadkomma någonting, som kan ställa dessa människor i en sådan ställning, att de bli tryggade. Det utgick jag ifrån, att den saken var bekant för kommittén och att kommittén också höll på den saken, och det var med den utgångspunkten, som jag yrkade avslag på herr Lindhagens förslag i den första punkten. Men är det så, att kommittén rent av alldeles sätter sig över detta direktiv, då får jag verkligen säga, att man kommer i en ganska tveksam ställning, hur man skall ställa sig till denna sak.

Jag vill för övrigt i detta sammanhang säga, att herr Karlsons i Fjäl anföranden rörande denna sak både förra riksdagen och denna riksdag icke hållit sig på det plan, där en riksdagsmans anföranden böra hålla sig. Herr Karlsson i Fjäl insinuerade, att det skulle sta vissa personer och vissa saker bakom, som åstadkommit denna motion med mera sadant. Såsom var och en av kammarens ledamöter kan se, äro både herr Lindhagens motion och min reservation fullt sakligt lagda. Vi ha anført endast *sakliga* motiv och sett frågan ur rent *sakliga* synpunkter. Jag anser, att herr Karlsson har skyldighet helt enkelt att vid sin bevisföring mot oss använda saklig argumentering och icke denna insinuation, som herr Karlsson sänkt sig ned till både förra riksdagen och denna.

Så t. ex. talade herr Karlsson om att det bedrivits obstruktion. Vad har herr Karlsson för bevis för det? Inga bevis alls! Bara rena påståenden! Vidare säger herr Karlsson till exempel, att doktor Söderqvist icke velat åtaga sig det nämnda uppdraget bland annat därför, att han då kanske skulle gå i vägen för en annan person. För min del tror jag, att det huvudsakliga skälet varför den mannen icke velat åtaga sig uppdraget i fråga är det, att de rättsregler, som fastställts för användande av denna rättshjälp,

*I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.
(Forts.)*

*I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.
(Forts.)*

äro sådana, att de icke tilltala honom. Den saken har han också givit uttryck åt i en av honom författad skrivelse, som anföres i reservationen. Där har han lagt fram skäl för och gjort gällande, att dessa regler för rättshjälpens användande icke äro tillfredsställande, och jag föreställer mig, att det är just den omständigheten, som varit avgörande för honom, när han avböjde erbjudandet att biträda vid dessa rättegångar.

Nu säger herr Karlsson, att man kanske icke får taga dessa rättsregler så bokstavligt och att man kan utnyttja dem på ett annat mindre byråkratiskt sätt med mera sådant. Ja det är möjligt, att kommittén kommer att göra det och kanske redan börjat göra det. Men dessa rättsregler äro i alla fall så formulerade, att man icke har anledning tro, att man kommer att gå den vägen. Det är dock ett faktum att det av herr Jakob Pettersson m. fl. utarbetade förslaget vilket jag har här i bänken och bestämmelserna utarbetade av åbokommittén äro synnerligen avvikande i detta fall. Jag tror alltså, att det kan finnas skäl att stå på den linje, där jag har ställt mig, nämligen att man bör åstadkomma andra regler och i allmänhet andra anordningar i avseende på denna rättshjälp för åbor.

Med avseende på frågan huruvida åbokommittén eller någon annan institution bör ha hand om denna rättshjälp, vill jag särskilt säga att det är verkligen så — det kan nu inte hjälpas — att dessa åbor ha icke fullt förtroende, såvitt man kan finna, för denna åbokommitté. Men det beror icke på de skäl, som herr Karlsson tror att det beror på, utan det beror på helt andra förhållanden. Det beror bl. a. på att åbokommittén t. ex. i ett visst fall lämnat en sådan utredning, att den inte ens har godtagits vid rättegången. I detta fall, angående hemmanet Hallen, hade åbokommittén lagt fram en viss utredning, där det gjordes gällande, att åbon förlorat sin åborätt. Men trots denna åbokommitténs utredning visade det sig, att när åborna själva gingo fram och hade ett ombud och drogo saken inför rätta, detta påstående av kommittén icke höll streck i rättegången. Dessa åbor ha sedan vunnit mot åbokommittén både i underrätten och vid hovrätten. Ett sådant konstaterande, ett sådant faktum är sannerligen icke ägnat att åstadkomma något större förtroende till kommittén hos åborna.

Jag tror alltså, att det finns starka skäl, som tala för den ståndpunkt, jag här intagit. Jag kan icke hjälpa, när jag ser, hur det har gått med hela detta anslag på 15.000 kronor, att jag tror, att här ligger något under, att man söker på bakvägar motarbeta och göra om intet andra kammarens vilja i detta fall. Det var, såsom alla herrarna nog veta, så, att denna motion drevs igenom mot första kammaren. Den gick igenom vid någon gemensam votering, och den gick igenom mot alla officiella myndigheters avtyrkande, kan jag säga, på sätt och vis. Man känner alltid vid sådana tillfällen, när någonting går emot de officiella myndigheterna, att här finnas i detta land andra vägar att mota folkviljan på. Det finns alla dessa möjligheter sedan att komma fram på andra

vägar, när den gemensamma voteringsmajoriteten har sagt sitt ord i en fråga, som går emot vissa kretsars önskan.

Ja, herr talman, trots att jag nu känner mig mycket tveksam, huruvida jag icke rent av borde yrka bifall även till den första punkten i herr Lindhagens motion, så skall jag likväl tillåta mig att stå kvar vid mitt förut gjorda yrkande.

*I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.
(Forts.)*

Herr Hamilton: Herr talman! Föreliggande fråga har onekligen kommit i ett mycket tråkigt läge, och även de, som hysa det allra varmaste intresse för att hjälpa åborna, veta knappast, vilka åtgärder som böra vidtagas. Ungefär samtidigt med att herr Lindhagen inlämnade den motion här i kammaren, som nu behandlas, ingick åboförbundets styrelse såsom representant för åborna direkt till Kungl. Maj:t och framlade sina önskemål, ungefär desamma, som herr Lindhagen har berört i sin motion. Kungl. Maj:t har således redan haft frågan under omprövning och har avslagit den av styrelsen för åboförbundet gjorda framställningen. Man frågar sig då: tjänar det mycket till att ånyo, ungefär fjorton dagar sedan avslag lämnats av Kungl. Maj:t på den nämnda framställningen, ingå till Kungl. Maj:t med begäran om ny utredning i frågan. Det är visserligen en annan regering, men denna regering följer väl i den förras fotspår därvidlag.

Herr Hage anser, att åbokommittén är olämplig att handhava denna rättshjälp för åborna, som riksdagen beviljat anslag till, och han föreslår, att saken skall läggas antingen i en ny kommitté eller i en enda persons hand. Men vem skall utse den nya kommittén eller denna person, som skulle övertaga den gamla kommitténs uppgift att utse rättegångsombud? Det blir väl regeringen det också. Är det då säkert, att regeringen kommer att utse en ny kommitté eller en person, som är lämpligare än den nuvarande kommittén. Jag föreställer mig, att det åtminstone är svårt att komma och begära någonting dylikt hos Kungl. Maj:t.

Herr Lindhagen önskar däremot någonting annat. Han önskar nya, andra direktiv för den nu sittande kommittén, såvitt jag förstod honom rätt. Det har också förefallit utskottet, att de villkor, som Kungl. Maj:t har fastställt för erhållande av rättshjälp, äro alltför stränga. Man får också bekräftelse därpå genom det förhållandet, att, under år 1916 ingen enda åbo begärt rättshjälp och att i början av 1917 endast fem hade begärt rättshjälp, av vilka två kunnat erhålla sådan. Utskottet har i sin motivering påpekat, att dessa villkor äro för stränga och att det behövs nya direktiv, men utskottet uttalar den förhoppningen, att den nu sittande kommittén skall komma att inse detta och följaktligen hos Kungl. Maj:t begära att få ändrade villkor för sitt arbete. Det synes vara riktigt, att giva kommittén tillfälle att framställa en sådan begäran och att söka få medel för att mera energiskt kunna hjälpa åborna, än de hittills gjort. Det synes mig, att man bör lämna kommittén en frist på åtminstone ett års tid för att kunna göra detta.

*I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.
(Forts.)*

Det är under sådana förhållanden, som jag, herr talman, med påpekande även vad utskottet i övrigt framhallit i sin motivering, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Karlsson i Fjäl: Herr talman! Blott ett par ord! Herr Lindhagen talade känsligt och vackert, såsom han alltid gör, när han kommer in på dessa jordfrågor, som ligga honom mycket nära om hjärtat, och förmenade, att om blott den goda viljan fanns inom kommittén, skulle man komma till det resultat herr Lindhagen önskade. Jag vill säga, att jag tror icke det vara möjligt att komma till det resultatet med den instruktion kommittén har. Kommittén har den uppfattningen att den i sitt utredningsarbete skall hålla sig inom ramen av de lagar och författningar som hitintills reglerat dessa områden. Herr Lindhagen önskar expropriation eller reduktion, och något sådant har kommittén icke ansett ligga inom sin befogenhet.

Herr Hage yttrade, att jag hade i mitt anförande varit åtskilligt insinuant. Om så har varit fallet, anser jag mig ha haft goda fog därför. Jag känner bäst, hur det har intrigerats bakom hela denna sak och hur svårt det är att här kunna försvara sig mot det smygande förtal, som satt i scen om kommittén, och mot det sätt, varpå den arbetar. Herr Hage frågade, vad jag hade för bevis för att det drivits obstruktion. Jo, jag har det beviset, att det framhölls strax innan förordningen utkom, hur trängande det var, att denna förordning åstadkommes, för att åborna måtte komma i tillfälle att få rättshjälp, men när författningen utkom, sökte man ingen rättshjälp och inga ansökningar därom kommo in. Förrän de framtvingades med milt våld, kan man säga, från kommitténs sida. När kommittén sedan vid dessa ansökningars behandling gått tillväga på ett sätt, som omöjligt kan göras till föremål för några sakliga anmärkningar, förstär jag icke, varför kommittén här skall klandras. Några sakliga skäl för klander finnas icke i avseende på behandlingen av rättshjälp-frågan.

Ingen enda åbo har under 1916 begärt rättshjälp. sade herr Hamilton, och detta skulle bero på den olämpliga författningen. Utan att vilja försvara författningen bestrider jag detta, ty skälen härtill äro helt andra. Vilka dessa skäl äro, det antydde jag i mitt förra anförande: kostnaderna för att få själva rättshjälpen till stånd, såsom här anlyfts. Det har icke kostat åborna någon-ting mer än möjligen porto. Det har varit deras hela besvär med saken, i övrigt har kommittén själv verkställt allt arbete, som erfordrats.

Ja, så ställde slutligen herr Hamilton i utsikt ett nådår för kommittén, så att, om den under detta år själv begärde någon ändring i den nu gällande kungl. förordningen, så skulle den möjligen ha utsikt att få sitta kvar, tills den fått sitt arbete avslutat. Jag är mycket tacksam för detta, men jag tror knappast att kommittén har anledning att göra någon begäran om ändring, framförallt om kommittén sköter sig så i fortsättningen i fråga om be-

handlingen av detta anslag, som den hittills gjort med de få ansökningar som inkommit, ty då finnes helt säkert ingen anledning att begära någon ändring i det avseendet.

*I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Som vi höra av diskussionen, blir det allt mer tydligt, att det är önskvärt att få någon ratsida på den här saken och att då också escamotera bort alla de här obehagliga inslagen, som herr Karlsson i Fjäl nu talade om och beklagade sig över, ty de behövas icke alls. Jag själv har ju varit med från början om saken, så att det är blott ett uppsåt jag haft förut, som jag härmed fullföljer. Jag vill då blott säga några ord återigen om första punkten, nämligen kommitténs direktiv, ty därpå hänger det.

Nu har herr Karlsson betonat, att kommittén måste självfallet anse sig fullkomligt förhindrad att inlåta sig på någon ny lagstiftning för att hjälpa åborna, utan det enda, som kommittén kunde göra, var att se till, huruvida med ledning av de nu gallande lagarna man kunde utfundera någon juridik, som kunde hjälpa dem. Ja, jag förstår som sagt så väl herr Karlssons i Fjäl ställning; det är icke så lätt att sitta i en sådan där kommitté, när man icke själv är juridiskt utbildad, ty där bli lekmännen lätt överflyglade av juristerna. Det måste finnas en jurist, som verkar i samma riktning som herr Karlsson i Fjäl i jordfrågan vid hans sida, för att halla den officiella juridiken någorlunda stängden. Kommittén, juristerna och kameralisterna ha naturligtvis med sin övertygelse, som också kan vara mycket bestickande, älskvärt framförd under ett hyggligt samarbete, suggererat herr Karlsson i Fjäl till att tro att kommittén icke kan gå längre. Men jag skall be att såsom motvikt däremot få säga, att dylikt tal behöver man icke nödvändigt taga för gott, utan man skall till att börja med läsa instruktionens ordalag och sedan reflektera över sakens natur, och då kommer man ju till ett annat förhållande. Skulle något ändå brista, bör en kommitté självmant ögonblickligen hos Kungl. Maj:t begära utvidgad befogenhet om den ej tilltror sig att kunna taga sig den själv. Det står emellertid i denna instruktion, att kommittén skall utreda, på vilka villkor åborna inneha dessa lägenheter ävensom i vad mån och på vad sätt innehavarna av dylika lägenheter må kunna tryggas i besiktningen till desamma. »På vad sätt», står det, och således kan man tänka sig flera sätt, icke blott domstolsprocessens väg, utan även andra.

Jag vill erinra om norrlandskommittén. Den fick i uppdrag att utreda, huru den jordbrukande befolkningen i Norrland kunde vidmakthållas och stärkas. Det var också en sådan där utredning, i vad man och på vad sätt man kunde trygga en befolkning i besittning av jorden. Vid detta uppdrags utförande kom norrlandskommittén till det resultatet, att detta kunde icke ske på annat sätt än genom en ny lagstiftning, och därför tog kommittén sig också den självfallna friheten att med ledning av ett precist likadant direktiv föreslå en hel mängd nya tvångslagar, kan man ju kalla

*I fråga om
abokommitténs
uppgifter.
(Forts.)*

dem. En av dem, som föreskrev förbud för bolag att köpa hemman, innebar ju en fullkomlig omkastning av hela det föregående århundradets ekonomiska princip, som var byggd på obegränsad näringsfrihet, obegränsad rätt att köpa och sälja, i all synnerhet när det gällde jordegendom. Så långt gick den kommittén på en liknande formulerad instruktion som denna.

Nu har denna kommitté sända till uppgift att ytterligare lägga ett målmedvetet betänkande vid sidan av norrlandskommitténs. Därigenom bliva de mänskliga behoven dessutom i tillfälle att alltmer och mer rycka fram divisionsvis mot en regering, som icke är benägen att, såsom det är nödvändigt, inlåta sig på dessa saker, nämligen den s. k. sociala expropriationen, som kammaren hart när biföll häromdagen och som ju norrlandskommittén förut gått i spetsen för. Det är just denna kommittés främsta, av förhållandenas natur betingade uppgift. Jag vill blott nämna detta för herr Karlsson i Fjäl, som själv alltid röstat för dylika förslag i norrlandsfrågorna och även motionerat i dem och som alldeles säkert också häromdagen röstade för den fråga, som då förelåg, nämligen att bolagsarrendatorers och lantbönders hemman skulle få exproprieras.

Det var nog herr Karlsson också med om, ty vi hade säkerligen icke kommit till en så stark minoritet, om icke han och hans liktänkande slutit sig till oss.

Här gäller således för denna kommitté att göra en ny insats av samma beskaffenhet, som norrlandskommittén gjorde. Då komma vi verkligen någon vart. Man skall icke taga för starkt intryck av de betänkligheter, som den officiella juridiken och de, som ha lärt sig att gå dess vägar, alltid ha emot sådana här saker, ty de stodo enstämmigt emot den saken i norrlandsfrågan allesammans, både de privata och de officiella juristerna. Samma väg, som vi gingo där far man gå här också, och jag skulle vilja föreslå herr Karlsson i Fjäl att till att börja med göra samma yrkande, som vi gjorde i norrlandskommittén, och om kommitténs jurister säga nej, så begär votering i kommittén, och när kommitténs betänkande sedan skall avfattas, så skriv en reservation, så få vi i alla fall fram en reservation att aberopa jämte norrlandskommitténs majoritets förslag, när man slutligen skall bryta det ständiga motståndet från regeringsmaktens sida mot sådana här saker.

Herr Hamilton frågade, vad det skulle tjäna till med denna framställning, när regeringen nyss avslagit en liknande framställning från åborna. Jo, just då, herr Hamilton, är det så mycket större anledning, att riksdagen tar itu med saken, ty alla dessa frågor ha kommit från riksdagen och mot Kungl. Maj:ts ständiga motstånd, och endast när Kungl. Maj:t sett, att det icke lönat sig längre att säga nej, har Kungl. Maj:t ibland lojalt funnit sig i saken och tagit upp den på det sätt riksdagen önskat.

Utskottets motivering har jag verkligen icke inlätit mig på, ty utskottet säger helt enkelt så här: utan att ingå på bedömande av de av motionären framställda erinringarna, tycker utskottet, på

bland annat det skälet att Kungl. Maj:t anslagit en liknande framställning förut, att man icke nu bör inlåta sig på saken. Om jag skulle hålla mig till utskottets motivering, skulle jag egentligen yrka återremiss på utskottets betänkande och anhålla, att utskottet ville ingå på saklig prövning av motionarens erinringar. Men det tjänar ingenting till, utan jag tycker, att man lika gärna kan gå direkt på saken och nu bifalla denna motion och därigenom giva lekmannen, herr Karlsson i Fjäl, ett stöd för att kunna även gentemot juridiken i kommittén hävda den ståndpunkt, han alltid förut har hävdad i denna kammare och som han självfallet har ganska svårt att, ensam såsom han står som lekman, göra gällande i kommittén.

*I fråga om
ämbetskommitténs
uppgifter.
(Forts.)*

Herr Hage: Jag vill blott helt kort mot herr Hamilton säga, att det är visserligen sant, att Kungl. Maj:t har behandlat denna sak och avslagit den, men det vore förvånansvärt, om vi skulle i denna kammare gå den vägen, att så fort vi ha en högerregering, som sitter och har en viss uppfattning, så skulle vi aldrig anse det vara lönt att göra något, som gick emot regeringens uppfattning. Den principen ha vi aldrig följt här i kammaren, och den synpunkten kan icke anses bärande.

Sedan vill jag blott säga en sak till, och jag är därvidlag väsentligen förekommen av herr Lindbagen. Här har riksdagen en gång bifallit en motion och begärt utredning i visst avseende. Sedan anslöt sig Kungl. Maj:t till denna utredning, och då gavo både riksdagen och Kungl. Maj:t vissa direktiv. I dessa direktiv står bland annat »dels ock, därest utredning skulle giva vid handen, att beträffande lägenhetsinnehavare, som fränvunnits sin besittningsrätt, billighetsskäl i särskilda fall synas böra föranleda ytterligare åtgärder från statens sida, därom hos Kungl. Maj:t göra anmälan». Här ha alltså både Kungl. Maj:t och riksdagen givit direktiv. Tänker kommittén nu sätta sig över dessa direktiv? Jag kan icke finna annat, än att herr Karlssons i Fjäl uttalande innebär, att kommittén tänker göra endast en kulturhistorisk utredning, men sedan låta därmed bero och icke taga någon hänsyn till den andra delen av utredningsuppdraget. Hur har herr Karlsson i Fjäl uppfattat det direktiv, som riksdagen och Kungl. Maj:t givit? Skall det icke innebära någonting alls, detta som riksdagen en gång i världen uttalat sig för? Jag vill särskilt säga nu på tal om billighetsskäl, att det är ett konstaterat faktum eller åtminstone föreligger stora sannolikheter för att det i många fall beror på statens ämbetsmäns åtgöranden, att en del av dessa människor förlorat sina rättigheter. Och då bör det väl vara en moralisk förpliktelse för staten, som är principal för dessa ämbetsmän — låt vara att de nu möjligen äro döda och ligga djupt, djupt nere i jorden och äro multnade för länge se'n — att likaväl göra någonting för att rätta till de missförhållanden som dessa ämbetsmän ha åstadkommit.

I fråga om
åbokommitténs
uppgifter.
(Forts.)

Herr Karlsson i Fjäl: Ja, herr talman, jag ber att få erinra herr Hage om, att jag redan i mitt första anförande yttrade om just denna kommittés uppgift, att kommittén icke kunde komma fram med det förslag, varom herr Hage nu sist talade, förrän kommittén hade utredningen så pass klar, att den kunde överblicka huru stort antal åbor det kunde gälla, som med orätt blivit franvunnen sin besittningsrätt, ty först då kunde man få ett riktigt grepp på vad som lämpligast kunde göras i denna fråga.

Herr Hage: Jag vill bara erinra om att så yttrade sig icke herr Karlsson i sitt näst sista anförande, ty där uttalade sig herr Karlsson så, att man inte kunde få någon annan uppfattning, än den, att han befarade att det endast kommer att bli en kulturhistorisk utredning, av hela denna kommittés arbete.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o avslag därå och bifall i stället till den av herr Hage avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, 3:o avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till det av herr Sjöblom under överläggningen framställda yrkandet samt 4:o avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid av herr Lindhagen, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 4:o upptagna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 65 ja mot 24 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde fredagen den 27 innevarande april ämnade besvara herr Lindhagens interpellation angående tiden för hemförlovning av visst till tjänstgöring vid flottan inkallat manskap.

§ 11.

Avgåvos följande nya motioner, nämligen av:

herr *Vahlquist*, nr 418, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 253, angående avlöningsstat för statens uppfostringsanstalt å Bona m. m.;

herr *Sterne*, nr 419, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 216, angående tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor; samt

herr *Bengtsson* i Norup m. fl.:

nr 420, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 241, angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkhögskolor; och
nr 421, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 252, angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid lantmannaskolor.

Dessa motioner bordlades på begäran.

§ 12.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från jordbruksutskottet:

nr 94, i anledning av väckta motioner om anslag till befrämjande av inhemsk linodling m. m.; och

nr 95, i anledning av väckt motion angående förhöjning av statsbidrag till innehavare av vissa odlingslägenheter och skogstorp;

från lagutskottet:

nr 100, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 1 och 2 §§ rättegångsbalken, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 2 § rättegångsbalken m. m., dels ock en med anledning av förstnämnda proposition väckt motion;

från statsutskottet:

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd för vissa beställningshavare å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående an-

läggning av ett stickspår från Åkers styckebruks järnvägsstation till Åkers krutbruk;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående engångskostnader för försvaret;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av elektrisk belysning i Svea och Göta livgardens kasernetablissemang; och

nr 93, i anledning av väckt motion om skyldighet för befattningshavare vid armén och marinen vilka från arméns eller marinen matinträttningar hämta tillagad portion, att härför utgiva viss ersättning;

från lagutskottet:

nr 101, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om expropriation m. m. dels ock i anledning därav väckta motioner; samt

från riksdagens kansli:

nr 102, rörande bibehållande i tillämpning för hela innevarande år av gällande kungörelse angående tidberäkning inom riket; och

nr 103, angående utredning i visst syfte i fråga om kostnaderna för brödsädesproduktionen i landet.

§ 13.

Föredrogs ett från första kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 429, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om nedbringande av statens tryckningskostnader; och beslöt andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt femte tillfälliga utskott.

§ 14.

Till bordläggning anmäldes:

Statsutskottets utlåtanden:

nr 6, angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilt hyresbidrag åt gifta underofficerare med vederlikar vid armén;

nr 71, i anledning av väckt motion om ersättning till verkmästaren N. J. Eriksson för en av honom konstruerad elektrisk tändapparat;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för fortsättande och avslutande av ett sjökrigshistoriskt arbete m. m.;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående använ-

dande av allmänna besparingar å riksstatens femte huvudtitel till inköp av två tomtdelar i Karlskrona m. m.;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållning å vissa extra anslag till utförande av ändringsarbeten å minfartyget Clas Fleming;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till tjänstårsberäkning för kemisten K. A. Schröder;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 204 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till musikföreställningar för allmänheten jämte i ämnet väckta motioner;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökade medel till utgifter för bränsle, lyshållning m. m. vid tekniska högskolan jämte en i ämnet väckt motion;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om rätt för föreståndaren vid kronohäktet i Ystad Gustaf Edvard Rockström att för åtnjutande av löneförhöjning tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till utförande av en brobyggnad över Saltösund i Karlskrona;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag till statsunderstöd åt hantverksidkare för utbildande av lärlingar samt till lärlingspremier;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ålderstillägg åt förste aktuarien i statistiska centralbyrån Ernst Jonas Höijer och aktuarien därstädes Kurt Jonas Henrik Wittrock; och

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av rörelsekapital för tillämpningen av gällande förfogande-rättslag i fråga om industriella råvaror o. d.;

sammansatta stats- och lagutskottets nr 1 memorial:

nr 3, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fastighetsbildning i stad m. m., dels ock en i ämnet väckt motion; och

nr 4, angående ersättning åt av utskottet anlitad sakkunnig ävensom åt utskottets tjänstemän och vaktbetjäning;

lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 20 kap. 2 § strafflagen;

nr 31, i anledning av väckt motion om ändring i 3 § av lagen den 13 juni 1908 angående kommuns skyldighet i fråga om anställande av barnmorska;

nr 32, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 17 kap. 3 § strafflagen;

nr 33, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Kungl. Maj:t om vidtagande av lagstiftningsåtgärder till förstärkt skydd gentemot för samhället farliga återfallsförbrytare;

nr 34, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en hela riket omfattande vanhävdslag;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 3 § strafflagen m. m.;

nr 36, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i 18 kap. 13 § strafflagen, avseende ytterligare inskränkning i försäljningen av s. k. preventiva medel m. m.;

nr 37, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående sådan skärpning av 18 kap. 13 § strafflagen, att skyltning med för tukt och sedlighet sårande bilder må kunna förhindras;

nr 38, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om omarbetning av gällande bestämmelser angående nybyggnadsskyldighet vid ecklesiastika löneboställen;

nr 39, i anledning av väckt motion om ändring av 64 § i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till kronoombud vid vissa ecklesiastika boställssyner;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § i lagen om kyrkofond den 9 december 1910;

nr 42, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av sådan bestämmelse i strafflagen, att kupering av hästar betraktas såsom straffbart djurplågeri;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändringar i och tillägg till lagen den 28 maj 1886 angående eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 52 och 104 §§ i stadgan den 9 november 1866 om skiftesverket i riket m. m.; och

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskild bestämmelse att tillsvidare gälla i fråga om skydd för vissa främmande patent;

jordbruksutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för befordrande av potatisodlingen m. m.;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 9, i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående understödjande av verksamheten för beredande åt fattiga barn i skolåldern i städer och större industrisamhällen av tillfälle att under ferierna vistas å landet;

nr 10, i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av barnbispisning vid rikets folkskolor; och

nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa förändringar rörande personalrekryteringen och organisationen inom statsförvaltningen;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13,

med anledning av första kammarens beslut rörande dels inom nämnda kammare väckt motion angående förbud för värnpliktiga ävensom manskap vid armén och marinen att inköpa brännvin, dels ock andra kammarens beslut rörande en likalydande motion; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 13, i anledning av herr Vennerströms m. fl. motion, nr 48, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om statens övertagande av vissa naturrikedomar m. m.; och

nr 14, i anledning av herr Bäcklunds m. fl. motion, nr 276, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbättrad ställning för vissa i statens tjänst skadade arbetare eller deras efterlevande.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr		under 6 dagar fr. o. m. den 26 april,	
»	<i>Rydholm</i>	4	» 26 »
»	<i>Gustafson i Kasenberg</i>	3	» 26 »
»	<i>Pettersson i Bjälbo</i>	2	» 27 »
»	<i>Gustafsson i Örebro</i>	7	» 28 »
»	<i>Magnusson i Tumhult</i>	6	» 26 »
»	<i>Svensson i Torlarp</i>	8	» 28 »
»	<i>Persson i Björsbyholm</i>	7	» 26 »
»	<i>Olsson i Blädinge</i>	2	» 27 »
»	<i>Lundström i Vreten</i>	5	» 30 »
»	<i>Schotte</i>	5	» 27 »
»	<i>Björck</i>	5	» 28 »
»	<i>Andersson i Altofta</i>	3	» 26 »
»	<i>Magnusson i Kalmar</i>	6	» 27 »
»	<i>Adelswärd</i>	4	» 28 »
»	<i>Kristensson</i>	4	» 28 »
»	<i>von Sneidern</i>	5	» 28 »
»	<i>Bengtsson i Norup</i>	»	den 26 april och
»	<i>Larsson i Västerås</i>	4	dagar fr. o. m. den 28 april.
»	<i>Källman</i>		

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11,55 e. m.

In fidem
Per Cronvall.